

**Univerzita Karlova v Praze
Filozofická fakulta
Ústav českých dějin**

**Bakalářská práce
Jan Síč**

**Povinnosti poddaných měst a městeček
lanškrounsko – lanšperského panství
podle urbáře z r.1568**

**Obligations of subjects of cities and towns
the manor of Lanškroun and Lanšperk according to the
Urbar of the year 1568**

Praha 2009

**Jan Síč, obor Historie
vedoucí práce : Prof. PhDr. Jaroslav Čechura, DrSc.**

Prohlašuji, že jsem tuto svou práci vypracoval samostatně, s využitím uvedených pramenů a literatury.

V Praze dne 21.7.2009

.....

Obsah

1. Úvod	str.4
2. Poddanské povinnosti	str.6
2.1. Platy a dávky	str.6
2.2. Urbáře	str.9
2.3. Vývoj zkoumání urbářů jako historického pramene	str.10
3. Historie a vývoj lanškrounsko-lanšperského panství.....	str.14
3.1. Od nejstarších dob do roku 1507	str.14
3.2. V držení pánů z Pernštejna	str.17
4. Urbář z roku 1568	str.21
4.1. Město Lanškroun s předměstím	str.21
4.2. Městečko Lanšperk	str.28
4.3. Město Česká Třebová s předměstím	str.29
4.4. Městečko Ústí nad Orlicí	str.37
4.5. Městečko Jablonné nad Orlicí	str.44
4.6. Platy běžné	str.47
4.7. Celkový obraz panství	str.49
5. Závěr	str.52
Seznam pramenů a literatury.....	str.53

1. Úvod

Za panování vysoce urozeného Pána Pana Vratislava z Pernštejna a na Tovačově Jeho Milosti Císaře Římského tajné rady a komorníka a království Českého nejvyššího kanclíře a Jeho Milosti ouředníka Pana Adama Bukovského z Hustieřan a Daniele Písaře spravená a obnovená sou tato registra všech důchodův panství lanškrounského a lanšperského skrze Pana Ignáce Janovic okolo slavnosti Narození Pána Krista léta jeho patnáctistého šedesátého osmého

Toto jsou úvodní věty pramene, který jsem si zvolil jako vhodný pro popis poddanských povinností východočeského panství lanškrounsko-lanšperského. Jedná se o urbář z roku 1568, který se dochoval v opise z doby po roce 1620 a dnes je uložen v Státním oblastním archivu Zámorsk.¹ Vzhledem k tomu, že nejstarší dochovaný urbář panství z období kolem roku 1561 nezachycuje celou lanškrounsko-lanšperskou lokalitu, ale pouze její první část,² poslouží nám teprve druhý, který již zahrnuje všechna města, městečka i vesnice mnou sledovaného panství.

První část urbáře se týká panství Lanškroun, které sestávalo z jednoho města – Lanškrouna s předměstím (miesto Landsskraun, przedmiesti Landsskronnske) a 13 vesnic – Bystřec (Bystricze), Horní Třešňovec (Horní Trzessniowecz), Dolní Třešňovec (Dolni Trzessniowecz), Albrechtice (Albrechticze), Herbortice (Herborticze), Sázava (Sázawa), Žichlínek (Zichlink), Květná, dříve Kozínoha (Czyknfaus), Trpík (Trpik), Luková (Lukowa), Damníkov (Damikow), Třebovice (Trzebowicze) a Rudoltice (Rudolticze).

Druhá část urbáře zahrnuje panství Lanšperk. Zde se nacházelo jedno město – Česká Třebová s předměstím (miesto Czieska Trzebowa, przedmiesti Trzebowski), tři městečka – Lanšperk (miestecžko Landssperk), Ústí nad Orlicí (miestecžko Austi nad Orliczy) a Jablonné nad Orlicí (miestecžko Jablonny) a 28 vesnic – Helvíkov (Helwikow), Anenská Studánka, dříve Kunžvald (Kundsswald), Skuhrov (Skuhrow), Rybník (Rybnik), Zhoř (Zhorž), Vlčov, část (Wlcžkow), Parník (Parnik), Lhotka (Lhotka), Dlouhá Třebová (Dlauha Trzebowa), Řetová (Welka Rzetowa), Řetůvka (Mala Rzetowa), Kerhartice (Kherharticze), Hylváty (Hylwaty), Oldřichovice (Woldrzychowicze), Knapovec (Knapowecz), Dolní

¹ Urbář z roku 1568 (opis pořízený po roce 1620). SOA Zámorsk, Vs Lanškroun, inv.č.2, kniha č.2

² Urbář z období kolem roku 1561. SOA Zámorsk, Vs Lanškroun, inv.č.1, kniha č.1

Houžovec (Bliżssy Hauzowecz), Horní Houžovec (Dalssy Hauzowecz), Černovír (Cžerni Wir), Dolní Dobrouč (Dolni Dobraucz), Horní Dobrouč (Horni Dobraucz), Jamné nad Orlicí (Jamna), Výprachtice (Wejprachticze), Čenkovice (Cžienkowicze), Dolní Heřmanice (Dolni Heržmanicze), Horní Heřmanice (Horni Heržmanicze), Černá (Cžiermna), Jakubovice (Jakubowicze) a Ostrov (Wostrew).

Na 180 listech jsou tu poměrně úhledným písmem jedné písařské ruky vypsáni poddaní i se svou usedlostí, jejíž velikost je počítána ve staré míře, tj.lány dělené na pruty. Mezi stálé platy jsou zde zahrnuty jak peněžní dávky ke sv.Jiří a sv.Havlu, tak náhrady za robotu, dávky naturální (slepice, vejce, žito, oves, ječmen) i platy jiné (plecné, tzv.pisné, tzv.kravské atd.).

Na konci soupisu je u každé lokality sumář i výčet dalších společných povinností. Vzadu za oddílem lanškrounským i lanšperským následuje vypsání platů běžných. Jedná se o nejrůznější důchody ze soukenických valch, z prodeje dřeva, chytání ptáků, horské trávy, tkalcovských stavů, lámání mlýnského kamene, šenkování piva, kůží utraceného dobytka, prodávání rychet, z řek, potoků i potůčků, platy od řezníků, rybářů, jirchářů, ze strouhy, medových brtí, prodeje trávy a otavy, přebytků dvorů, mletí v mlýnech, z makových polí atd. Jak vidíme, jde o poměrně pestrý soubor dávek, je ovšem pravda, že mnohdy šlo o platy spíše symbolické. O konkrétních se zmíním na příslušném místě při popisu jednotlivých lokalit.

Nyní k dosavadní literatuře, vztahující se k tématu. Urbářům obecně byla v posledních desetiletích věnována poměrně značná pozornost v řadě prací i článků. Blíže s nimi seznámím v následující kapitole, kde se chci věnovat historii urbářů i genezi bádání a studijního využití tohoto písemného pramene. Samotný urbář panství Lanškroun a Lanšperk z roku 1568 se samostatného pojednání nedočkal, jako o vhodném materiálu se o urbáři zmiňuje Petra Bartáčková, která se ale ve svém článku věnovala přednostně privilegiím pro města a městečka lanškrounsko-lanšperského panství.³ Zmínky se dočkal v pracích o regionální historii,⁴ do svého soupisu ho pochopitelně zařadili i autoři Seznamu východočeských urbářů.⁵ Mým cílem je proto seznámit s tímto pramenem a ukázat, vzhledem k nedostatku jiných na tomto panství, jeho jedinečnou vypovídací hodnotu.

---

³ Bartáčková, Petra, *Postavení měst a městeček na panství Lanškroun a Lanšperk ve světle privilegií udělených Pernštejn v letech 1506-1588*, *Východočeské listy historické* 2003-2004, č.21-22, st.291-318

⁴ Kubišta, Karel a kol., *Toulky minulostí Českořebovska I.*, Česká Třebová 2000

⁵ Kuba, Jiří; Šimek, Tomáš; Zahrádka, František, *Soupis východočeských urbářů. 2.polovina 13.století-1776*, Zámorsk 1997

2. Poddanské povinnosti

2.1. Platy a dávky

Jedním ze základních rysů feudálního systému byly poddanské platy a dávky. Odvádění feudální renty bylo zkrátka samozřejmým vyjádřením vztahu mezi poddaným a jeho vrchností. Poddaný tak odváděl rentu nejen své bezprostřední vrchnosti, která byla přímým držitelem půdy, ale i státu-panovníkovi, jenž byl formálním vlastníkem veškeré půdy v zemi. Poslední složka, ke které poutaly poddaného závazky, byla církev. Renta samotná se pak vyskytovala ve třech formách : naturální, robotní a peněžní.

Naturální renta se uchovávala ve dvou typech a to ve formě skutečné naturální dávky a dávky rekogniční, tj. uznávací. Nejčastěji vyžadovanou plodinou bylo obilí, převládal oves a žito, méně pak ječmen a pšenice. Ostatní produkty tvořily spíše výjimku, mohlo se jednat o hrách, konopí, len, koudel, mák či řepu. Mezi dávky rekogniční, jejichž hodnota nebyla velká a udržovaly se spíše jako výraz poddanské závislosti, patřily především dávky slepic a vajec, následovat mohl sýr, kuřata, husy, jehňata, části skopců či telat. Vzácně se v urbářích objevuje odevzdávání zajíců, soli, pepře, vosku, medu, koláčů či kovových výrobků – radlic a seker. Některé z těchto povinností byly pak reluovány, tj. převáděny na peněžní plat.

V případě naturálií se jednalo o poměrně stabilní formu renty, ovšem její hodnota se automaticky zvyšovala pochopitelně v době neúrody či zvyšování cen. To se týká především obilních dávek, které měly naprostou převahu, pro vrchnost byly nezbytné, a tak na rozdíl od ostatních nebyly reluovány. Jak jsem již zmínil, největší podíl připadal na žito a oves. U žita se jednalo o jeho velkou spotřebu při výrobě chleba, nejméně náročný oves zase sloužil jako nezbytné krmivo pro koně. Pšenice, která vyžadovala kvalitnější bonitu půdy, stála na třetím místě a využívala se především k výrobě piva. V pořadí čtvrtý ječmen se zkrmoval nebo zpracovával na kroupy. Nepatrný význam pak měly jarní odrůdy žita a pšenice. Je ovšem pochopitelné, že poměry mezi jednotlivými druhy obilí mohly kolísat, především vzhledem ke geografickým podmínkám nebo konkrétní potřebě.⁶

Dávky rekogniční naproti tomu měly zanedbatelnou hodnotu. Za slepici se platil přibližně 1 groš, podobně i za kopy vajec.⁷ Zatížení pro poddaného tak bylo v tomto případě nepatrné. Přesto právě slepice a vejce nebyly, na rozdíl od ostatních uznávacích dávek – koláčů, sýrů,

---

⁶ Petrůň, Josef, *Zemědělská výroba v Čechách v druhé polovině 16. století a počátkem 17. století*, AUC, Phil. et Hist. 5, Praha 1963

⁷ Na lanškrounsko-lanšperském panství se počítala kopa vajec za 3 groše, slepice za 9 denárů.

kuřat atd., reluovány. Nemívaly sice obvykle vyšší hodnotu než ostatní z uznávacích dávek (tj.1 groš), ale vrchnost je ponechávala snad jako výraz trvalého poddanství.⁸

Urbariální povinnosti robotní byly trojího druhu : denní, úkolové a nepřesně stanovené. Nejčastějším případem byl první druh, který přesně vypočítával robotní dny pro určité práce. Jsou případy, že urbář uváděl místo dní počet pracovníků, kteří museli být k dispozici od jednoho osedlého. Vytčení roboty úkolem spočívalo nejčastěji v robotě senné, určené jednak počítáním na fůry, jednak určením louky, kde měla být práce provedena. Tyto roboty pochopitelně nebyly omezeny počtem dnů, stejně jako povinnosti při stříhání ovcí. Vzhledem k narůstání poplužních dvorů či zvětšování stád tak mohli robotní práce narůstat. Nevymezené roboty se pak nejčastěji týkaly pomoci při lovech, rozvážení či svážení materiálu a různého zboží.

Jak již bylo naznačeno, největší část robot se vázala k vrchnostenským poplužním dvorům a to konkrétně v době senoseče. Poddaní mohli být využiti při sekání, sušení, skládání do kup či stohů. Následovaly roboty ženní, kdy bylo povinností pomáhat při žetí i při skládání snopů do stohů či stodol. Někde poddaní sklízeli proso, řepu, konopí, chmel a jiné plodiny.⁹ K méně častým pracím patřila pomoc na vinicích, při rozvážení hnoje, sklizni ovoce či česání lískových oříšků.¹⁰ Důležitou složkou režijního hospodářství vrchnosti byly i rybníky a s nimi spojené čištění a výlov, někdy pomoc s prosekáním ledu.¹¹ Péče o lesy se promítala do povinností při lovu drobné i vysoké zvěře.¹² Mohlo se též jednat o kácení a řezání dřeva pro panské sídlo či pivovar. Mezi vzácnější povinnosti patřily opravy mostů či povinnost robotní hlásky.

Mezi nejvíce obtížné povinnosti patřily roboty potažní za využití vlastních koní a nářadí. Jednalo se o rozvoz hnoje, svážení obilí, dřeva, výjimečně mlýnských žernovů či loveckých tenat. Tímto zatížením byli postiženi především drobnější osedlí a to v případě, že se nebral ohled na velikost gruntu.

Dalším úskalím robotních povinností byl fakt, že nebyly rozloženy rovnoměrně, ale mohly být soustředěny povětšinou do klíčového období sklizňových prací. Vrchnost někdy vzhledem k velkému počtu poddaných v poměru k nepočetným robotám převáděla tyto na peněžitý plat, tj. již několikrát zmíněná reluce. Šlo ovšem o vybrané robotní povinnosti a

---

⁸ Míka, Alois, *Poddaný lid v Čechách v první polovině 16.století*, Praha 1960

⁹ Názorně ukáží na robotních povinnostech osedlých pod hradem Lanšperkem.

¹⁰ Příklad z pozdější doby viz Čechura, Jaroslav, *Černínové versus Kysibelští*, Praha 2003, str.72-73

¹¹ Křivka, Josef, *Litomyšlský velkostatek za Pernštejnů. Příspěvek k dějinám českého velkostatku v 16.-17.stol.*, Praha 1959, str.56

¹² Opět jedna z nepřítliš početných povinností lanšperských poddaných.

možnost reluce se netýkala celého panství. Situace se však mohla lišit případ od případu. Jak ještě ukáží na příkladu panství lanškrounsko-lanšperském, mohla existovat i lokalita, kde byli osedlí zbaveni jak naturálních, tak peněžních dávek a naopak jim zůstaly povinnosti robotní.

Na závěr jsem nechal nejběžnější typ feudální renty. Jde o peněžní dávku, tj. základní, stálý plat neboli úrok. Jím byla zatížena každá poddanská půda a povinnost odvádět tuto rentu měl každý jednotlivý poddaný, tj. osedlý.

Tradičními termíny pro odevzdání byly jarní svátek sv. Jiří (23. dubna) a podzimní sv. Havla (16. října). V pohraničních oblastech se mohly zachovávat termíny platné v sousedních německých krajích – den sv. Valpury (1. května) a sv. Michala (29. září). Jinde se ustálily svátky sv. Jiří a sv. Michala. Jako den třetí splátky se někdy objevil den sv. Jakuba (25. července), Vánoce nebo den Hromnic (2. února). Vše ale záleželo na místních poměrech a zvyklostech, paměť a tradice mohly udržet tyto dny po staletí.¹³ Nejběžnější přesto zůstával úrok svatojiřský a svatohavelský, přičemž jejich výše byla obvykle stejná či podobná. Výjimečně byl havelský plat vyšší, vzhledem k právě skončeným žním.

Přestože byl systém renty určen podle lánové míry, výše platů se lokalitu od lokality lišila. V tom se odrážela výnosnost jednotlivých gruntů. Bonita půdy v horských oblastech se podstatně lišila od kvality půdy v nížinách. Navíc ke gruntům mohly patřit rovněž pastviny, lesy či rybníčky, z nichž se pochopitelně též platila renta a tím se zvyšovalo peněžní zatížení usedlosti. Svoji roli sehrál i prostý fakt, že lán se mohl určovat i v blízkých oblastech jinak, což vedlo k pochopitelným rozdílům a tyto nepřesnosti se promítly i do výše platů.¹⁴

Na předcházejících řádcích jsem se pokusil přiblížit tři formy feudální pozemkové renty a ukázat její společné prvky i odlišnosti a zvláštnosti. Zatížení poddaných záviselo na velikosti panství i jednotlivých gruntů, lidnatosti, požadavcích vrchnosti, ale i na objektivních kritériích, jakými byla úrodnost půdy a ostatní přírodní podmínky. Zapomenout nesmíme na místní tradici a zvyklosti, které často promlouvaly do této tematiky značnou mírou.

---

¹³ Na sledovaném panství lanškrounsko-lanšperském se kromě svatojiřského a svatohavelského úroku platilo tzv. plecné o Velikonocích, kravský plat o sv. Jakubu, robotní o sv. Martinu a tzv. čestní o Vánocích. Zcela zvláštní postavení na panství měla ves Zhoř, která navíc odváděla robotní plat o sv. Václavu

¹⁴ Sedláček, August, *Paměti a doklady o staročeských mírách a váhách*, Praha 1923

2.2. Urbáře

Urbáře jako soupis poddanských povinností vůči vrchnosti jsou jedním z nejdůležitějších pramenů pro poznání a studium zatížení poddaných i sociálně hospodářského zázemí našich zemí.¹⁵ Český název této úřední knihy vznikl z německého Urbar, středohornoněmecké urbor znamenalo výnos z pozemků.¹⁶ Jejich vznik pochopitelně iniciovala vrchnost, která jako majitelka panství a statků potřebovala evidenci platů a dávek z poddanské půdy. Rozlišují se přitom dva základní typy urbářů – urbář soupis a urbář účet. Zatímco první udával pouze sumární údaje o pozemcích a platech, druhý přinášel i konkrétní rozpis držby a platů. Mezi oběma mohly existovat i přechody a s rostoucí organizací hospodářské správy vznikaly i další písemnosti, jako účty, berní rejstříky, pozemkové knihy, rychtářské knihy atd.¹⁷

Vzhledem k tomu, že urbáře vznikaly pro popis rustikálu-půdy poddanské, tak dominikál-půda vrchnostenská zde uváděn není. Někdy se můžeme v urbářích setkat i s popisy vrchnostenských sídel, kostelů, poplužních dvorů či hospodářských budov, tyto zápisy však nebyly nezbytnou součástí. Dalším možným „doplňkem“ mohou být opisy listin a jiných písemností, na jejichž základě byly povinnosti sepsány a následně vymáhány.

První urbáře vznikaly na základě starších evidencí, donačních listin, tradic či výpovědí svědků. Je přitom pozoruhodné jak trvalé bylo opisování starších údajů a záznamů do urbářů nových, které byly pořizovány především při změně majitele panství, při prodeji a koupi.¹⁸ Nejstarší urbáře na našem území vznikaly v prostředí církevním. V 70.letech 13.století se tento druh evidence objevuje u vyšebrodských cisterciáků, následuje urbář pražského biskupství z let 1283-1284. Povolný nárůst urbářů můžeme pozorovat od 20.let 14.století a to opět v prostředí církevním. Jedná se o urbář kláštera v Pohledu z roku 1329, sedleckého kláštera z doby kolem roku 1333 či kláštera v Roudnici z konce 30.let 14.století. Za první světský můžeme počítat urbář tachovského panství z let 1366-1368, i když dlouhou dobu byl a někdy stále ještě je pokládán za nejstarší rožmberský z roku 1379.¹⁹ Jejich počet pro

---

¹⁵ Jirásek, Jiří, *Urbáře jako pramen pro poznání předbělohorské vesnice*. Časopis Matice Moravské 79, 1960, str.112-128

¹⁶ Machek, Václav, *Etymologický slovník jazyka českého*. Praha 1971, str.670

¹⁷ Hlaváček, Ivan; Kašpar, Jaroslav; Nový, Rostislav, *Vademecum pomocných věd historických*. Jinočany 2004, str.241

¹⁸ Někdy mohla vrchnost nechat pořizovat nové urbáře vzhledem k poškození starších nebo pro potřeby svých úředníků viz Jirásek, Jiří, *Urbáře jako pramen pro poznání předbělohorské vesnice*. Časopis Matice Moravské 79, 1960, str.114

¹⁹ Viz Maur, Eduard, *Zamyšlení nad dosavadními výsledky evidence urbářů v České republice*. Sborník archivních prací 54, 2004, č.2, str.729

Na další zajímavost spojené s tímto urbářem upozornil Čechura, Jaroslav, *Rožmberský urbář – téma věčně zelené?*, in: Verba in imaginibus. Františku Mahelovi k 70.narozeninám, eds. Sommer, Petr; Nodl, Martin; Doležalová, Eva, Praha 2004

prostředí církevní i světské narůstá během předhusitské doby a pro dobu pohusitskou se stávají urbáře běžné pro všechna panství. Velký výskyt urbářů pak můžeme klást do poloviny 16.století. Souvisí to pochopitelně s přechodem od rentového hospodářství k režijnímu. Zatímco v době rentového hospodářství zachycovaly urbáře téměř výhradně pouze poddané, jejich pozemkovou držbu a s tím související feudální rentu, od poloviny 16.století přibývají zprávy o vrchnostenském hospodářství, zejména o jeho výnosu. Vedle platů stálých se tak objevují platy tzv.běžné. Přesnějším materiálem pro určení výnosnosti jednotlivých vrchnostenských podniků sice podávají účty, ale vzhledem k jejich torzovitosti se při určování výše běžných platů musíme spokojit s urbáři. Zde je ovšem jedno úskalí urbářů. Vzhledem k tomu, že byly většinou pořizovány při prodeji panství, údaje zde zapsané mohou být nadhodnoceny za účelem snazšího prodeje, a tak se dá spíše hovořit o odhadech. Věrohodnější pak pochopitelně jsou ty, které byly sestaveny z důvodů dědických nároků jednotlivých členů rodu.

Vývojově nejmladší formou urbářů jsou tzv.urbariální fasse, které měly být vyhotoveny vrchností za vlády Marie Terezie roku 1771. Cílem měla být obecná úprava urbariálních poměrů v zemi.Ovšem v Čechách vzniklo jen několik málo nových urbářů, naproti tomu na Moravě během let 1775-1776 byly fasse zpracovány na všech panstvích.

Tímto shrnutím bych rád seznámil s urbáři jako s důležitým pramenem, ukázal jeho postupný vývoj, otázky vzniku i možná zkreslení, která může vědomě i nevědomě přinášet.

2.3. Vývoj zkoumání urbářů jako historického pramene

Jak jsem již zmínil, zájem o urbáře a jejich studium se táhne již více jak jedno století, ovšem zprvu se zájem o tento druh pramene projevoval edicemi a studii, které hledaly v urbářích odpovědi na otázky nejrůznějšího charakteru. Historikové zde nalézaly poznatky k lokálním dějinám, mnohdy prvé doklady o existenci vsí, poddanských měst a městeček, údaje o počtu i velikosti zemědělských usedlostí a s tím související zatížení poddanskými dávkami. Poskytly prostor pro výzkum údajů toponomastických i národnostní skladby obyvatelstva a to prostřednictvím osobních jmen. Z hlediska agrárních dějin pozdního středověku a raného

novověku zůstávaly urbáře jedním z hlavních pramenů.²⁰ K nim byly postupně jako důležitý pramen přibrány poddanské řády a hospodářské instrukce,²¹ pozemkové knihy či katastry.²² Jako další vhodný materiál pro studium agrárních dějin, konkrétně vrchnostenského hospodářství v raném novověku, se ukázal účetní materiál. V potaz začaly být brány např. i poddanské seznamy. S rozšířením pramenné základny pro studium agrárních dějin raného novověku zájem o urbáře poněkud klesal, vzhledem k tomu, že nemusely zachycovat celé zatížení poddaných nebo údaje záměrně zkreslovaly. Urbáře tak mohly být prohlášeny za statický pramenný materiál, který neobstojí v konkurenci s matrikami, pozemkovými knihami či soupisy poddaných. Ve svém článku o evidenci urbářů tento fakt vyjádřil Eduard Maur. „Současná historiografie se totiž při studiu agrární problematiky odvrací od kvantitativně podloženého strukturního chápání minulosti, v němž se mnohdy za čísla zcela ztrácel konkrétní člověk, nebo byl interpretován jenom jako pasivní subjekt dějinných procesů, k aktivnímu pojetí úlohy jedince v dějinách, ke studiu jeho pocitů, k jeho chápání světa, k volbě strategií, které mu pomáhaly orientovat se v tomto světě a dosáhnout sledovaných cílů.“²³ Autor článku dále uvedl, že teprve v době, kdy již urbáře nebyly považovány za prvořadý materiál pro studium agrárních dějin, objevil se zájem o jejich evidenci. Nastal v 50. letech 20. století s příchodem marxistické historiografie a to vzhledem ke zvýšenému zájmu o hospodářské a sociální dějiny, zvláště pak dějiny lidových vrstev. Hromadné využití urbářů se projevilo v pracích předních českých historiků té doby – Františka Grause a Josefa Macka.²⁴ Záhy následovaly další pokusy. Pro použití diplomatické kritiky urbářů se vyslovili Rostislav Nový a Josef Hanzal.²⁵ Na využití urbářů pro dobu předbělohorskou poukázal v mé práci často citovaný Jiří Jirásek.²⁶ Prvního evidenčního katalogu urbářů se dočkal Ostravský kraj a to v práci Adolfa Turka. Na jeho snahu navázal Josef Gebauer, který se pro změnu zaměřil na urbáře severočeské.²⁷ Zpřístupnění urbářů pomocí krajového rozčlenění se ukázalo jako nejideálnější. Postupně tak přišel na svět soupis

---

²⁰ Maur, Eduard, *Zamyšlení nad dosavadními výsledky evidence urbářů v České republice*, Sborník archivních prací 54, 2004, str.721-735

²¹ Krofta, Kamil, *Přehled dějiny selského stavu*, Praha 1919

²² Pekař, Josef, *Knihy o Kosti I., II. Kus české historie*, Praha 1942

²³ Maur, Eduard, *Zamyšlení nad dosavadními výsledky evidence urbářů v České republice*. Sborník archivních prací 54, 2004, č.2, str.722

²⁴ Graus, František, *Dějiny venkovského lidu v Čechách v době předhusitské I.*, Praha 1953, str.90, 294

Graus, František, *Dějiny venkovského lidu v Čechách v době předhusitské II.*, Praha 1957, str.28-29, 317-338
Macek, Josef, *Tábor v husitském revolučním hnutí I.*, Praha 1952, str.118-120

²⁵ Nový, Rostislav, *Studie o předhusitských urbářích*. Sborník historický 13, 1965, str.5-64

Hanzal, Josef, *K diplomacie předbělohorských urbářů*. AUC, Phil.et Hist.1963, str.79-93

²⁶ Jirásek, Jiří, *Urbáře jako pramen pro poznání předbělohorské vesnice*. Časopis Matice Moravské 79, 1960, str.112-128

²⁷ Gebauer, Josef, *Příspěvek k poznání severočeských urbářů*. Praha 1971

urbářů archivů jihočeských,²⁸ západočeských,²⁹ východočeských³⁰ a katalog urbářů moravských a slezských.³¹ Rozdíly v přístupu k evidenci urbářů v jednotlivých pracích se zabývat nebudu.

Východočeské urbáře, kam patří i mnou sledovaný urbář panství lanškrounsko-lanšperského, se zpracování částečně dočkaly již v edici Josefa Emlera z roku 1881.³² Jde o zlomek urbáře pražského biskupství ze závěru 13.století a o sto let mladší urbář statků arcibiskupských, který obsahuje běcharsko-žerčický okrsek. Další urbáře církevních statků, konkrétně pohledského kláštera z konce 20.let 13.století a zbraslavského kláštera z roku 1343, které popisují i lanšperský obvod, se věnoval v již zmíněné práci Rostislav Nový. Statek Žiželice byl zase zahrnut do rožmberského urbáře z let 1379-1380. Břevnovský klášter v roce 1406 vykazoval panství Broumov a Police nad Metují.³³ Některé z urbářů se dočkaly i edic. Jedná se o panství Pardubice z let 1506 a 1521,³⁴ panství Český Dub z roku 1567,³⁵ panství Hrubá Skála z roku 1602,³⁶ panství Trutnov z let 1544 a 1545³⁷ či panství Žacléř z roku 1647.³⁸ Z posledních let bych jmenoval práci Petra Vorla o urbáři panství heřmanoměsteckém z roku

---

²⁸ Kalný, Adolf a kol., *Soupis urbářů jihočeských archivů, 1378-1773*. Sv.1-2, České Budějovice 1976

²⁹ Haubertová, Květoslava; Hofmann, Gustav; Lešický, Ladislav, *Soupis západočeských urbářů*.

2.pol.13.století-1773, Plzeň 1993

³⁰ Kuba, Jiří; Šimek, Tomáš; Zahradka, František, *Soupis východočeských urbářů. 2.polovina 13.století-1776*, Zámorsk 1997

³¹ Řezníček, Jan, *Moravské a slezské urbáře. Katalog*, Praha 2002

³² Emler, Josef, *Decem registra bohemia compilata astate bellum husitikum precedente*, Praha 1881

³³ Čechura, Jaroslav; Ryantová, Marie, *Urbář kláštera Břevnov z roku 1406*. Časopis Národního Muzea 161, 1992, str.79-187

³⁴ Dvorský, František, *Urbář panství Pardubického a Kunětickohorského, založený po roce 1494*. Archiv český XVII, 1899, str.375-458

³⁵ Voborník, Josef, *Urbář českodubský z roku 1590*. Od Ještěda k Troskám, roč.VI, 1927-1928, str.67-71, 128-133, 161-172, 226-232; roč.VII, 1928-1929, str.14-16, 109-112, 140-145, 193-196; roč.VIII, 1929-1930, str.111-115

³⁶ Šimák, Josef Václav, *Urbář hruboskalský z roku 1602*. Od Ještěda k Troskám, roč.XV, 1937-1938, str.106-113, 139-150

³⁷ Heinzl, Erwin, *Zwei Trautenauer Urbare aus Jahren 1544 und 1545*. Jahrbuch des Deutschen Riesengebirgs-Verein, 1934, str.29-74

³⁸ Bernau, Friedrich, *Urbarium des Guetts Schatzlar renouiret undt vermehret Anno 1647*. Studien und Materialien, Praha 1903, str.406-424

1572.³⁹ Využití se dočkaly urbáře panství litomyšlského,⁴⁰ pardubického,⁴¹ kumburského⁴² či kyšperského.⁴³

Touto kapitolou jsem se pokoušel naznačit, že urbáře patřily a dodnes patří k jedněm ze základních pramenů pro studium agrárních dějin a i přes své nedostatky mohou stále nabízet nový materiál, který může přispět ke zkoumání hospodářsko-sociální situace v konkrétních obdobích.

---

³⁹ Vorel, Petr, *Urbář města a panství Heřmanův Městec z roku 1572*. Východočeský sborník historický 2, 1992, str.238-274

⁴⁰ Křivka, Josef, *Litomyšlský velkostatek za Pernštejnů*. Praha 1959

⁴¹ Honc, Jaroslav, *Poddanské poměry na panstvích Kunětická Hora a Pardubice v letech 1491-1521*. Praha 1951

Vorel, Petr, *Nejstarší urbář pardubického panství a jeho vypovídací hodnota o vývoji města Pardubic v letech 1506-1516*, Pardubice 1990

⁴² Sekotová, Věra, *Vyměření robotních povinností na kumburském panství v letech 1773-1777*. Sborník prací východočeských archivů I., 1970, str.101-112

⁴³ Sekotová, Věra, *Kyšperský velkostatek za Jana Václava Bredy v letech 1725-1740*. Orlické hory-Podorlicko, roč.5, 1973, str.100-110

3. Historie a vývoj lanškrounsko-lanšperského panství

3.1. Od nejstarších dob do roku 1507

Lanškrounsko-lanšperský velkostatek měl od svých počátků až do roku 1848 jeden z nejjednodušších územních vývoju ze všech českých panství a to přesto, že svoji rozlohou patřil mezi nejrozsáhlejší. Původní plocha lanškrounsko-lanšperska byla v průběhu staletí měněna skutečně jen nepatrně. V letech 1409-1453 bylo území zmenšeno o zastavenou část s městečkem Jablonné nad Orlicí, nepodstatně zvětšeno v letech 1402 a 1624 a v době finanční krize Pernštejnů v 40.-60. letech 16. století administrativně rozděleno na část lanškrounskou a lanšperskou.⁴⁴ Jak název napovídá, celé území se profilovalo kolem dvou tradičních center – staršího hradu Lanšperka a novějšího zámku ve městě Lanškroun.

K organizované a komplexní kolonizaci tohoto území na česko-moravském pomezí došlo v druhé polovině 13. století z podnětu přemyslovských panovníků. V lesnatém kraji tak vznikla čtyři poměrně rozsáhlá panství se svými hradeckými centry. Vlastní kolonizace pak byla prováděna jednotlivými šlechtickými rody. V západní části oblasti vzniká z iniciativy rodu, který snad pocházel ze saského Brandisu v okolí Lipska panství brandýské s hradem Brandýsem nad Orlicí. Na východě činností pánů ze Zebína vyrůstá panství žampašské se svým centrem hradem Žampachem. Rod Půticů z Plzeňska vybudoval na severozápadě hrad Litice nad Orlicí, okolo kterého se vytvořilo panství litické. A konečně nad levým břehem Tiché Orlice se vyvinulo nejrozsáhlejší panství lanšperské. Vznik panství a jeho centra hradu Lanšperka se připisuje pánům z Drnholce. Jednalo se buď o Viléma z Drnholce, který přichází do východních Čech po roce 1249 nebo o jeho syny Heřmana a Oldřicha. Pro svůj stavební počín si vybrali místo na strategickém místě na vysokém ostrohu, který svým nepravidelným tvarem ovlivnil i podobu tohoto nepřiliš rozsáhlého hradu. Jednalo se o hrad s tzv. plášťovou zdí, který se vyznačoval tím, že neměl věž a nevelké nádvoří se studnou i palác a hospodářské budovy byly chráněny vysokou zdí. Severně od hradního příkopu se nalézal dvůr a malé podhradí nazývané Budy. O jeho výjimečném postavení svědčí právě i urbář z roku 1568, který napovídá, že toto „městečko“ bylo spíše uměle udržováno s cílem

---

⁴⁴ Honc, Jaroslav, *Cena půdy a výnos velkostatku Lanškrouna v letech 1420 až 1622*, Sborník prací východočeských archivů 3, 1975, str.9-61

zachování blízkého osídlení hradskeho centra.⁴⁵ Samotný hrad se připomíná poprvé až za vlády Václava II., který roku 1285 Lanšperk i další statky ve východních Čechách zastavil mocnému Závíši z Falkenštejna. Po tragickém skonu Závíšově hrad i panství přešlo ve dvou etapách v letech 1292 a 1304 do držení nově založeného kláštera na Zbraslavi. Již tehdy patřilo k hradu jedno město, tři městečka a 43 vsí. Ovšem vzdálená država se pro klášter ukázala jako nevýhodná a to zvláště v neklidných časech po zavraždění Václava III. Hradu se zmocnil Hynek z Dubé, panství bylo vystaveno nájezdům místních pánů Petra ze Žampachu, Vítka ze Švábenic, Oldřicha z Brandýsa a jiných.⁴⁶ Není proto divu, že klášter často dával hrad do zástavy. V roli zástavních držitelů se pak vystřídal Hynáček z Dubé i samotný český král Jan Lucemburský a jeho syn moravský markrabě Karel. Je evidentní, že panství značně vzdálené přinášelo spíše starosti než hmotný zisk.

Další dějství v dějinách lanšperského panství nastalo v době, kdy Karel IV. po povýšení pražského biskupství na arcibiskupství založil v Čechách druhé biskupství a to v nedaleké Litomyšli. Roku 1358 se tak mohla uskutečnit výměna, při které Zbraslavský klášter postoupil Lanšperk a okolí litomyšlskému biskupství za statky v okolí Prahy a peněžitou náhradu. Hrad se tak stal sídlem biskupských hejtmanů, jako první se připomíná Smil z Brandýsa. Lanšperku také připadla úloha vojenské ochrany biskupských statků ve východních Čechách, na což doplatil v bouřlivé době husitských válek. Ještě předtím došlo ke sporu mezi litomyšlským biskupem Janem V. Železným a olomouckým biskupem Alešem z Březí. Celý konflikt s hlubším politicko-mocenským podtextem byl vyřešen až po výbuchu husitských válek roku 1420. Biskupem v Litomyšli se stal Aleš z Březí, který díky své zadluženosti byl nucen zastavit Lanšperk Janu Sádlovi ze Smilkova. Tím se lanšperské panství navždy dostává do rukou světských pánů. Život prvního majitele Jana Sádla však ukončila poprava 21. října 1421 a hrad přešel do majetku katolického pána Václava z Dubé. Posádka věrná Zikmundovi se udržela do roku 1425, kdy se hradu zmocnili východočeští husité-sirotci a na hrad přichází rozporuplná postava Jana Městeckého z Opočna.⁴⁷ Ten brzy začal hledat způsob, jak přejít na stranu Zikmunda Lucemburského a zanedlouho se stal otevřeným nepřítelem husitů. Hrad tak čekala paradoxní situace, když byl znovu dobýván husitskými vojsky. Ta se pod vedením Jakuba Kroměšína z Březovic znovu zmocnila Lanšperka v polovině září 1429 a hejtmanem na hradě ustanovila Jana Šárovce, který na

---

⁴⁵ Bartáčková, Petra, *Postavení měst a městeček na panství Lanškroun a Lanšperk ve světle privilegií udělených Pernštejn v letech 1506-1588*, *Východočeské listy historické* 2003-2004, č.21-22, str.309

⁴⁶ Heřmanovský, František; Fiala, Zdeněk; Bláhová, Marie, *Zbraslavská kronika*, Praha 1976, str.218-219

⁴⁷ Šandera, Martin, *Zikmundovi věrní na českém severovýchodě. Opočenská strana v husitské revoluci*, České Budějovice 2005, str.83

hradě se svoji posádkou setrval až do 40.let. Pan Městecký z Opočna však sehrál ještě jednu zajímavou hru. Poté, co znovu přešel na stranu kališníků, postoupil hrad Lanšperk, který zůstával v jeho zástavní držbě, synovci někdejšího pražského arcibiskupa Janovi z Jenštejna na Skále. Zastavil tak hrad, nad kterým dávno ztratil kontrolu a poskytl tak pouze majetkové nároky do budoucna. Ovšem léta ubíhala a Jan Šárovec se na Lanšperku držel. V odporu vůči panovníkovi vytrvával i se svými bratry Čeňkem a Václavem ještě na konci roku 1436.⁴⁸

Zástava tak přešla postupně na syna Jana z Jenštejna Pavla a následně na Bohuše z Košíně. Ani jeden z nich hrad fakticky nedoručil. Teprve Zdeněk Kostka z Postupic vyplatil Jana Šárovice a stal se po dlouhé době skutečným majitelem, který na hradě sídlil. Spojil tak ve svých rukou značně rozsáhlé panství lanšperské se statky bývalého litomyšlského biskupství, které držel již jeho otec Vilém Kostka. Doba přála dravým a pan Vilém Kostka nebyl výjimkou. Jeho synovi pak nedalo velkou práci získat zpět i oblast Jablonného nad Orlicí. Nastává tak období, kdy se lanškrounsko-lanšperské a litomyšlské panství srostlo v jeden celek. V držení Kostků z Postupim však nezůstal nadlouho. Pan Zdeněk byl smrtelně raněn 1.října 1468 v bitvě u Zvole, kde stál v čele vojska Jiřího z Poděbrad proti oddílům Matyáše Korvína. Dědictví po bezdětném bratrovi se ujal Jan Kostka z Postupic, který držel panství až do své smrti v roce 1486. Jeho dva synové si pak panství rozdělili. Bohuš Kostka získal lanškrounsko-lanšperskou část, Jan Kostka litomyšlskou. Obě panství se měla ještě jednou v budoucnu spojit a to za pánů z Pernštejna. Ti jsou také nejvíce svázáni s historií panství v 16.století. Bohuš Kostka, který už po vzoru doby přesídlil z méně pohodlného Lanšperku na zámek přebudovaný z bývalého augustiniánského kláštera v Lanškrouně, po sobě v době smrti roku 1505 zanechal pouze dvě dcery – Annu a Markétu. A to byla příležitost pro schopného šlechtice z rodu pánů erbu zubří hlavy Viléma z Pernštejna. Využil vzdáleného příbuzenství, a přestože žila matka Anny a Markéty Kateřina Sudličková i jejich strýc Jan Kostka, stal se poručníkem obou dívek. Brzy je pak provdal za své syny – Annu za staršího Jana a Markétu za Vojtěcha. Panství lanškrounsko-lanšperské tak v poklidu přešlo do držení Pernštejnů. Konkrétní rok přechodu panství do vlastnictví Pernštejnů je dosud otázkou diskuze. Jaroslav Honc zastával rok 1505, kdy se měl Vilém z Pernštejna stát poručníkem dcer Bohuše Kostky.⁴⁹ Přední znalec perňštejnského rodu Petr Vorel datoval událost do roku 1507, kdy dochází ke sňatku synů pana Viléma s dědičkami panství.⁵⁰ Petra Bartáčková se ve

---

⁴⁸ Černeš, Petr, *Tajemství českých kronik. Cesty ke kořenům husitské tradice*, Praha 1987, str.256

⁴⁹ Honc, Jaroslav, *Cena půdy a výnos velkostatku Lanškrouna v letech 1420 až 1622*, Sborník prací východočeských archivů 3, 1975, str.10,16

⁵⁰ Vorel, Petr, *Páni z Pernštejna. Vzestup a pád rodu zubří hlavy v dějinách Čech a Moravy*, Praha 1999, str.100-101

svém článku o pernštejnských privilegiích zase přiklání k prostřednímu roku 1506, kdy se Jan Kostka u desk zemských přiznává, že dáním věna Anně a Markétě neodděluje je od dědictví lanškrounsko-lanšperského.⁵¹ Já osobně bych se přikláněl k letopočtu 1507, kdy vzhledem k sňatku s oběma dědičkami muselo panství přejít na Pernštejny definitivně. Panu Janu Kostkovi tak zbylo pouze panství Litomyšl a jistě nemohl tušit, že roku 1552 převezmou i tento majetek zkonfiskovaný Bohuši Kostkovi do zástavní držby právě Pernštejnové.

Touto podkapitolou jsem chtěl nastínit rušný historický a poněkud klidnější územní vývoj panství, které se stalo velkou částí mozaiky takřka kompaktního majetkového komplexu pernštejnského rodu ve východních Čechách.

3.2.V držení pánů z Pernštejna

Na lanškrounsko-lanšpersko tak přichází jeden z nejstarobyljších a nejvýznamnějších panských rodů. Jeho tehdejší hlavní představitel pan Vilém důmyslnými sňatky z rozumu rozšířil pernštejnské dominium o rozlehlou východočeskou oblast. Na vyženěném zámku v Lanškrouně žil se svoji manželkou Markétou mladší syn Vojtěch. Ten si vytvořil k Lanškrounu vřelý vztah, vzhledem k tomu, že se jednalo o jeho jediné osobní vlastnictví, protože otec Vilém se nemínil zbavit za svého života žádného statku. Zakrátko po svatbě se snad právě na lanškrounském zámku novomanželům Vojtěchovi a Markétě narodil syn. Podle následníka trůnu z rodu Jagellonců dostal jméno Ludvík. Šťastný děd Vilém nechal na oslavu malého vnuka vytvořit básnickou skladbu „Ludvíka z Pernštýna naučení rodičům“, kde dítě symbolicky promlouvá ke svým rodičům. Nikdo nemohl pochopitelně tušit, že Ludvík se nikdy rodového majetku neujme a zemře ještě před svým otcem roku 1526, shodou osudu tedy ve stejném roce, kdy na bojišti u Moháče zahyne i jeho královský jmenovec. Vraťme se však k Ludvíkovu otci Vojtěchovi. Tomu měla po dohodě o budoucím rozdělení pernštejnských držav, ke které došlo v době oženění obou Pernštejnů v roce 1507, připadnout panství v Čechách. Neméně důležitá byla i otázka úřadu, který bude Vojtěch v zemské vládě zastávat. Jeho otec tento problém vyřešil se sobě vrozenou rozhodností a přímostí. Roku 1514 předal synovi úřad nejvyššího hofmistra Království českého, který sám

---

⁵¹ Bartáčková, Petra, *Postavení měst a městeček na panství Lanškroun a Lanšperk ve světle privilegií udělených Pernštejny v letech 1506-1588*, *Východočeské listy historické* 2003-2004, č.21-22, str.294

předtím zastával. S nástupem do výnosného a reprezentativního úřadu ovšem přestal jako rezidence vyhovovat lanškrounský zámek a novým sídlem mladého Vojtěcha se stala jihočeská Hluboká. Tím končí krátké přímé pernštejnské působení na Lanškrouně. Rok nato umírá i osoba, prostřednictvím které Pernštejn na panství přišel – paní Markéta. O další rok poté se ovdovělý Vojtěch oženil podruhé, jeho druhou manželkou se stala Johanka z Vartmberka. Po otcově smrti roku 1521 přesídlil trvale na rodovou rezidenci do Pardubic. Zde žil bohatý magnát až do své nečekané smrti 17.března 1534. Jeho náhlá smrt vyvolává dodnes mnohé dohady a svádí k podloženým i nepodloženým hypotézám. Faktem zůstává, že jeho tělo odpočívá v kryptě kostela sv.Bartoloměje v Pardubicích.

Na scénu poté vstoupil muž, který následně promluvil mimo jiné i do historie lanškrounsko-lanšperské oblasti. Tímto člověkem se stal starší Vojtěchův bratr Jan. Za života otce pobýval na moravském Tovačově, po jeho smrti se stal majitelem části rodové državy na Moravě a konečně roku 1534 se prostřednictvím dědictví českých statků po bratru Vojtěchovi stal největším pozemkovým vlastníkem v zemi. Ovšem zvyšující se zadluženost se zastavit nedala. Krize vyvrcholila na počátku 40.let. Snaha dostat se z nezáviděníhodné situace vedla k větší aktivitě v oblasti hospodářské, ke sňatku s bohatou vdovou Magdalenou z Ormosdu a konečně k zástavě či prodeji části pozemkového majetku, který se vzhledem ke své rozloze stával neudržitelným. Na řadu tak přišlo i na periferii stojící panství Lanškroun a Lanšperk. Zde dochází poprvé a naposledy k rozdělení této domény, která, jak již bylo řečeno, se vyznačovalo trvalou kompaktností. Rozsáhlejší část lanšperskou prodal Jan z Pernštejna roku 1544 Petru Bohdaneckému z Hodkova za částku 8000 kop grošů českých.⁵²Složitější je otázka zastavení lanškrounské části Václavovi Černohorskému z Boskovic. Nezachovala se totiž listina či zápis o této majetkové transakci. Petr Vorel klade tento moment do roku 1543⁵³ či 1548⁵⁴, naproti tomu Jaroslav Honc, ze kterého vychází i Petra Bartáčková, vidí jako možný rok 1540.⁵⁵ Nejednotnost panuje i ve vročení zpětného nabytí statků Pernštejny, jak ještě naznačím. Faktem zůstává, že přibližně na 20 let přechází majetek do rukou Bohdaneckých z Hodkova a Černohorských z Boskovic.

S rodem Bohdaneckých z Hodkova přichází i poslední významná doba hradu Lanšperku. Stává se naposledy správním střediskem a sídlem vrchností. Petr Bohdanecký pak vrhl

---

⁵² SÚA Praha, DZ 24, F 24

⁵³ Vorel, Petr, *Páni z Pernštejna. Vzestup a pád rodu zubří hlavy v dějinách Čech a Moravy*, Praha 1999, str.169

⁵⁴ Vorel, Petr, *Páni z Pernštejna. Českomoravský rod v zrcadle staletí*, Pardubice 1993, str.8

⁵⁵ Honc, Jaroslav, *Cena půdy a výnos velkostatku Lanškrouna v letech 1420 až 1622*, Sborník prací východočeských archivů 3, 1975, str.10

všechny své síly na povznesení této své nové državy. Toto úsilí se nejvíce projevilo v podpoře řemesel na panství. Hned roku 1544 potvrdil v městečku Ústí nad Orlicí artikule tovaryšům soukenickým, v městečku Česká Třebová podpořil založení cechu tkalcovského. V obou městech inicioval také založení cechů krejčovského a postřihačského.⁵⁶ Renesanční radnice, která byla zbudována v České Třebové roku 1547 nese dodnes kamenný reliéf jeho erbu. Panu Petrovi však bylo vyměřeno pouhých 5 let života na lanšperském panství. Zemřel v roce 1549 a byl pohřben v České Třebové. Zanechal po sobě pět synů – Jindřicha, Kryštofa, Albrechta, Šraňka a Oldřicha. Vzdělaný Jindřich, který se s ostatními představiteli českého panstva zúčastnil cesty do Itálie v letech 1551-1552,⁵⁷ spíše jen dokončoval otcovo konání. Potvrdil sice třebovským a ústeckým krejčím jejich artikule, nové listiny však již nevydal. Skonal roku 1563 a s ním pomalu končí i období Bohdaneckých na lanšperském velkostatku. Ve stejném roce místní poddaní podali stížnost králi Ferdinandovi I. na útlak od držitelů panství a nabídli králi vykoupení vlastními prostředky pro královskou komoru.⁵⁸ To se sice neuskutečnilo, ale ke změně majitelů přesto dochází. Roku 1564 po dvacetileté pauze se Lanšperk vrátil do držení Pernštejnů. Vdova po Jindřichovi Eliška z Ronova a její švagři prodali Vratislavovi z Pernštejna lanšperskou část za 8750 kop grošů českých.⁵⁹ Došlo tak k navýšení 750 kop grošů českých oproti prodeji v roce 1544.

Nyní se dostáváme k otázce, kdy pan Vratislav z Pernštejna lanškrounsko-lanšperskou část opět spojil. Jak jsem již naznačil, problémem se ukázalo již určení doby zastavení Lanškrouna a nejinak tomu je i s jeho opětovným získáním. Jako krajní se ukazují léta 1561 a 1568. Pro první variantu se vyslovil Petr Vorel,⁶⁰ pro druhou možnost Jaroslav Honc⁶¹ a s ním i Petra Bartáčková, která ovšem připouští, že otázka získání panství je poměrně složitá.⁶²

Jistou indicií by se mohly stát právě dva nejstarší urbáře ze 60.let. Pokud budeme počítat s faktem, že tvorba těchto písemností se obvykle udála při prodeji panství, mohla by jejich datace pomoci i při určení léta opětovného získání oblasti. Problém spočívá v tom, že zatímco druhý urbář můžeme bezpečně datovat do roku 1568, vznik staršího urbáře bývá

---

⁵⁶ Kubišta, Karel a kol., *Toulky minulostí Českosvětska I.*, Česká Třebová 2000

⁵⁷ Pánek, Jaroslav, *Výprava české šlechty do Itálie v letech 1551-1552*, České Budějovice 2003

⁵⁸ Honc, Jaroslav, *Cena půdy a výnos velkostatku Lanškrouna v letech 1420 až 1622*, Sborník prací východočeských archivů 3, 1975, str.58

⁵⁹ SÚA, DZ 56, J4

⁶⁰ Vorel, Petr, *Páni z Pernštejna. Vzestup a pád rodu zubří hlavy v dějinách Čech a Moravy*, Praha 1999, str.247

⁶¹ Honc, Jaroslav, *Cena půdy a výnos velkostatku Lanškrouna v letech 1420 až 1622*, Sborník prací východočeských archivů 3, 1975, str.10

⁶² Bartáčková, Petra, *Postavení měst a městeček na panství Lanškroun a Lanšperk ve světle privilegií udělených Pernštejnům v letech 1506-1588*, Východočeské listy historické 2003-2004, č.21-22, str.295

kladen právě pouze do doby kolem roku 1561. Navíc obsahuje pouze část lanškrounskou. Vezmeme-li v úvahu, že lanšperská část se do majetku Pernštejnů vrátila bezpečně roku 1564, můžeme sestavit určitý model. Lanškroun s okolím mohl být vyplacen nejdříve v době vzniku prvního urbáře, tj. okolo roku 1561, nejpozději pak roku 1568, kdy již urbář poskytuje přehled o celém sceleném panství.

Tímto závěrem jsem chtěl poukázat na fakt, že prameny jako urbáře nemusejí pouze podávat materiál pro výzkum poměrů hospodářsky-sociálních, ale s určitými limity mohou být využity i při studiu jiné oblasti. V následující části práce bych se proto chtěl již plně věnovat svému prvořadému pramenu urbáři panství lanškrounsko-lanšperského z roku 1568.

4. Urbář z roku 1568

Pro své detailnější studium jsem si vzhledem k rozsáhlosti panství zvolil pouze městské lokality, vesnice jsem ponechal stranou. Jako těžiště mého zájmu jsem tak vybral města Lanškroun a Česká Třebová a městečka Lanšperk, Ústí nad Orlicí a Jablonné nad Orlicí.

V každé z podkapitol nejprve seznámím s celkovými poddanskými povinnostmi konkrétního města či městečka, dále uvedu jmenný seznam osedlých s jejich jednotlivými dávkami a na závěr celkový sumář platů a dávek.

Vzhledem k množství peněžních i objemových jednotek užívám zkratky. Peněžní dávky jsou určeny v kopách grošů českých (kgč), groších českých (g) a denárech (d). Jednotky objemu v korcích (93,587 l, zkratka kor.), věrtelích (23,396 l, zkratka věr.), čtvrcích (5,849 l, zkratka čtvr.), mírkách (5,849 l),⁶³ úborcích (3,87 l, zkratka úbor.) a třetinách (?).⁶⁴ Od jednotlivých osedlých bylo obvykle požadováno stejné množství všech tří obilovin – žita, ječmene i ovsa. V ostatních případech uvádím druhy obilí zvlášť.

4.1. Město Lanškroun s předměstím

Bezkonkurenčním centrem celého lanškrounsko-lanšperského panství bylo město Lanškroun se svým předměstím. Své postavení si získalo nejen stavbou zámku, který převzal funkci sídelního místa po starém hradě v Lanšperku, ale i vysokým počtem osedlých. Ve městě žilo 147 poddaných, na předměstí dokonce 232. Snad vzhledem k tomuto vysokému číslu je v urbáři uveden plat z domů dohromady a hned v úvodu určen na 16 kgč. Vypsáno je poté 52 osedlých ve městě a 54 v předměstí. Jsou povinni platit z polí o svatém Jiří i svatém Havle. Žito, ječmen a oves úroční i hájový rovněž na svatého Havla. Vejce mají odevzdávat o svatém Jiří, slepice o svatém Havle. Plat z plecí určen na Velikonoce, kravní peníz na svatého Jakuba.

---

⁶³ Přestože úborek i mírka označují stejné množství, jsou uváděny v zápisech oba odlišné názvy. Mírka se ovšem spolu s třetinou objevuje pouze u města Lanškrounu.

⁶⁴ Hofmann, Gustav, *Metrologická příručka pro Čechy, Moravu a Slezsko do zavedení metrické soustavy*, Plzeň 1984

Jméno osedlého	Daň z půdy	Žito, ječmen, oves	Plecné	Ostatní platy a dávky
Júzek Šemdlach	zápis chybí	2 třetiny	zápis chybí	
Fridrich Foltýn	zápis chybí	2 třetiny	zápis chybí	z polí rudoltických zápis chybí
Severýn	2g 4d	2 čtvrcce	1d	
Prokeš Raucha	3g 4d	2 třetiny		
Prokeš Stechlíků	3g 4d	2 třetiny	1d	
Faltýn Janík	4g 1d	1 věrtel 1 třetinu	2d	
Krystl Soukeník	5½g 1d	1 věrtel	1½d	
Jiřík Brožek	2g 5d	½ věrtel	1d	
Hanus Krob				1g ⁶⁵
Faltýn Brunclík	3½g ½d	2 třetiny	1d	1½g
Hanus Pišl	6g 2d	1 věrtel ½ třetiny	2d	
Hanus Uhlíř	3g 4d	2 třetiny	1d	
Zikmund Netolický	3g 4d	2 třetiny	1d	
Jakub Nojlů	3g	2 třetiny		2½g
Jan Kožišník	3g	2 třetiny		
Kryštof Krejčí	4g	1 věrtel 1 třetina		
Jiřík Pekař	3g	2 třetiny		
Matys Král				2g
Valtýn Kolář	3g 4d	2 třetiny	1d	
Jan Kolář	5g 2½d	1 věrtel		
Jiřík Mazrle	5g 2½d	1 věrtel	1½d	
Faltýn Pišl	10g 5d	½ korce	3d	
Daniel Švenckno	3g 4d	2 třetiny	1d	
Jakub Tatenický	2g 5d	½ věrtele	1d	

⁶⁵ U některých lanškrounských poddaných je uveden i blíže neuvedený plat z „bršálů“. Tuto dávku proto uvádím mezi ostatními platy a dávkami.

Pavel Onz	3g 4d	2 třetiny	1d	
Fipnahuba (?)	17g 6d	3 věrtele 1 třetina	5d	
Hanus Jeneš	3g 4d	2 třetiny	1d	
Martin Štefek	3g 4d	2 třetiny		
Petr Jižkno	4½g	2 třetiny	1d	
Zikmund Frodl	4g 1d	1 věrtel 1 třetina	2d	
Kristián Řezník	2g			
Pavel Řezník	10g 5d	½ korce	3d	1½g
Jiřík Kluk	4g 1d	1 věrtel 1 třetina		
Pavel Suntůj	2½g 4d	2 třetiny	1d	
Andrle Štuml	7g 1d	1 věrtel 1 třetina	2d	
Kryštof Řezník	7g 4d	2 třetiny	1d	z polí rudoltických 3g
Beneš Tejmar	14g 2d	½ korce 2 třetiny	4d	2g
Martin Kožišník	3g 4d	2 třetiny		2g
Hanuš Štrakle	3g 4d	2 třetiny	1d	
Pavel Svitáček	3g 4d	2 třetiny	1d	
Jan Škatule	10g 5d	½ korce	3d	
Jakub Čapek	5g 2½d	1 věrtel	1½d	
Jan Benešů	3g 4d	2 třetiny	1d	
Jan Žemlička	1½g 2d	1 třetina	½d	
Zikmund Krejčí	4½g			
Martin Svidáček	4½g			
Andris Bednář	1g			
Jílek Pekař	3g 4d	2 třetiny	1d	
Faltýn Jastrman	3g 4d	2 třetiny	1d	
Martin Koranda				1g 2d
Martin Nýmdrlich				1g

Jan Poduška				1g 2d
-------------	--	--	--	-------

Následuje soupis 54 osedlých, jejichž povinnosti byly stejné jako u městského obyvatelstva.

Jméno osedlého	Daň z půdy a za roboty	Žito, ječmen, oves	Plecné	Ostatní platy a dávky
Daniel písař důchodní	7g 1d	1 věrtel 1 třetina	2d	
Lorenc Havránků	2g 5d	½ věrtele	1d	
Andrle Zoubek				z barvírny ½g
Vondráček Kavka				z dílny 1g
Martin Sup				z kusů na příkopech 1½g
Jíra Michalků	2g 5d	½ věrtele	1d	
Petr Pivnička	10g 5d	½ korce	3d	
Václav Tbrůbiv (?)	5g 4d	2 třetiny	1d	
Hanus Treit				z domu 4½g
Petr Kohout				z domu 3g
Vávra Nahubů				z domu 2g
Lukáška vdova	5g 4d	2 třetiny	1d	
Beneš Albrechtů				2½d
Dorota Písařka	6g ½d	2 třetiny		
Anna Janová	6½d	3 mírky	½d	

Martin Chládek	5g 4d	2 třetiny	1d	
Vavřinec Korídek				ze zahrady 6½d
Matěj Čuz	3½g	½ větele	1d	
Pavel Beránků	9g 3d	1 větel 3 mírky	2d	
Hanus Kovář				ze zahrady 2g ½d
Vaněk krčmář				z domu a krčmy 2g 3d
Faltýn Tkadlec				ze zahrady 2g
Faltýn Zmů	10g 5d	½ korce	3d	
Foltýn Puksman	14g 6d	3 větele 1 třetina	5d	
Lorenc Hýkl	16g ½d	3 větele	4½d	
Martin Čipl	16g ½d	3 větele	4½d	
Jiřík	21g 3d	1 korec	6d	
Nikl Lachník	19½g 1d	3 větele 2 třetiny	½d	
Jiřík Klunent	14g 2½d	½ korce 2 třetiny	4d	
Martin Mlynář				z mlýna 7½g
Markyta vdova	21g 1½d	1 korec	6d	
Zímejrýsl (?)	28g 4d	5 větelů 1 třetina	8d	
Antonín Soukeník	3g 4d	2 třetiny	1d	
Jiřík Rauha	28g 4d	5 větelů 1 třetina	1g 1d	
Jan Lícnar	23g 1½d	1 korec 1 třetina	6½d	

Lorenc Nojl	1k 3½g 3d	6 větelů 1 třetina	1g ½d	
Jiřík Šudlar	1g 5½d	1 třetina	½d	
Hanus Pitman	21g 3d	1 korec	6d	
Faltýn Čic	14g 2d	½ korce 2 třetiny	4d	
Tomáš Long	21g 3d	1 korec	6d	
Hanus Markl	18g ½d	3 věttele	4½d	
Michal Flak	14g 2d	½ věttele 2 třetiny	4d	
Feitpaur (?)	3g 4d	2 třetiny	1d	
Jíra Kovečků	7g 1d	1 větel 1 třetina	2d	
Jiřík Šponar	21g 3d	1 korec	6d	
Jiřík Kovář				1g
Barbora Drápková				z domu a zahrady 2½g
Faltýn Červinka				z barvírny 1g
Prokljorn (?)	11g ½d		3d	
Lukáš Švec	7g 1d	1 větel 1 třetina	3d	
Faltýn Mlynář	5g 4d	1 větel	1½d	
Jiřík Ručmpanch	12½g 1d	½ korce 1 třetina	½g (d)?	
Jiřík Rýdijar	14g 2d	½ korce 2 třetiny	4d	
Václav Januš	12½g 1d	½ korce 1 třetina	½g	

Další oddíl tvoří venkovští poddaní, kteří hospodaří na městských polích.

Jméno osedlého	Daň z půdy a za roboty	Žito, ječmen, oves	Plecné
Pavel Prijar z Žichlíčku	7g 1d	1 věrtel 1 třetina	2d
Jiřík Janýš z Žichlíčku	14g 2d	½ korce	4d
Faltýn Kadrman ze Sázavy	5g 2½d	1 věrtel	1½d
Tomáš Linhart ze Sázavy	9g 4d	1 věrtel 2 třetiny	2½d
Jíra Krna z Lukové	14g 2d	½ korce 2 třtiny	4d
Vondra Pych z Třešňovce	7g 1d	1 věrtel 1 třetina	2d

Na samý závěr výpisu poddaných je uvedena pětice, která je povinna zvláštním platem.

Matys Duntoj	2g 4d
Matouš Hauzří	4g
Jiřík Kunců	3½g 2d
Jiřík Rýdije	1½g 1d
Hans Pífl	9g 4d

Jako zvláštní platy jsou pak uvedeny tyto:

- bratři ze sboru z polí a zahrady 5g 4d, plecného za 1d, 2 třetiny žita, ječmene a ovsá
- od osedlých z polí 3½ kopy vajec
- od hrnčífů 26 kop vajec o svatém Jiří, 24 kop o svatém Havle
- od osedlých z polí 1 kopy 13½ slepice
- od purkmistra a konšelů 20g
- od řezníků 26 kop vajec
- od cechu ševcovského 8g o svatém Jiří i svatém Havle
- od cechu pekařského 4g o svatém Jiří i svatém Havle
- od řezníků z krámů masných 3kgč 6g

Konečná suma vyčísluje, že z města a předměstí Lanškrouna se odváděl plat z domů v ceně 16kgč při svatém Jiří i svatém Havle, úrok z polí 29kgč 10g 1d, taktéž o svatém Jiří i svatém Havle. Vajec dohromady 53½ kopy, kopa za 3g. Slepice v počtu 1kopa 13½kusu, kus za 9d. Žita, ječmene a ovsa úročního vždy 35½ korce ½ mírky, ovsa hájového 14½ korce. Plecné o Velikonocích činilo 1kgč 1g 2½d, peníz kravský o svatém Jakubu 4kgč.

4.2. Městečko Lanšperk

Část urbáře týkající se oblasti lanšperské začíná právě místem, které dalo lokalitě název. Jedná se o patrně nejzajímavější příklad uložení poddanských povinností.

Jak jsem již naznačil ve výkladu o historii lanšperského hradu, existovalo a záměrně bylo udržováno menší podhradí a to i v době, kdy Lanšperk ztratil svoji pozici správního centra. Odtud plyne i zcela odlišné zatížení poddaných.

Hned v úvodu příslušné kapitoly je uvedeno, že níže psaní osedlí neodvádějí žádný plat ze svých gruntů, ale povinni jsou pouze vypomáhat v následujících činnostech

- pěstování, sklizení a zpracování lnu
- sázení zelí
- pěstování a česání chmele
- uskladňování vína a piva na lanšperském hradě
- půl míle od hradu obcházeti s listy
- pomoc při lovu vlků

Dále je uvedeno pouhých 9 osedlých, kteří byli povinni tyto roboty vykonávat. Jsou vypsáni jmenovitě i se svým gruntem, uvedením pozemků, popřípadě jejich umístění nebo další činnost poddaných.

Zapsána jsou tato jména:

Jan Čok (?) s chalupou

Martin Mužíček s chalupou a kusem polí

Tomáš Kroupa s chalupou, kusem polí a loučkou

Štěpán Zedníčků s chalupou, kusem polí a loučkou

Vondráček s chalupou

Anna Uhlířka s gruntem, který stojí na místě bývalé pekárny

Valentin Krejčí, který „jest v lázni panský“

Viktorín, který „jest v pivovaře panským“

Bartoň Skopec, který „jest v prádle panským“

Na závěr listu je uvedena poznámka o domě Jeho milosti pána, ke které je připsáno, že v něm žijící krčmář Matěj Jirsa má za povinnost z každého vyšenkovaného sudu piva odvádět o svatém Jiří i svatém Havlu po 2 groších.

Jak ukazuje zápis o Lanšperku, můžeme o městečku v pravém slova smyslu hovořit stěží. Zanedbatelný počet osedlých, z nichž část byla zaměstnána přímo na hradě, dával možnost odpuštění peněžní a naturální renty a vymáhání pouze malého množství robot, které se navíc řadily většinou k sezónním pracím.

4.3. Město Česká Třebová s předměstím

Největší lokalitou na lanšperské části panství bylo město Česká Třebová. Jistý rozpor zde nastává již při určení kategorie město či městečko. V urbáři je sice jasně Česká Třebová označena jako město, ale Petra Bartáčková ve své práci o privilegích Pernštejnů pro sledované panství uvádí, že se v tomto listinném materiálu vždy Česká Třebová zmiňuje jako městečko.⁶⁶ Vzhledem k tomu, že mým prvořadým pramenem jsou informace urbáře, budu Českou Třebovou označovat jako město.⁶⁷

Osedlí v České Třebové odváděli daň z domů, polí a za roboty o svatém Jiří a svatém Havlu. Povinni byli platit též tzv.čestní o Vánocích, tzv.plecné o Velikonocích, tzv.kravní o svatém Jakubu. Slepice, žito, ječmen, oves úroční i oves letní o svatém Havlu, vejce pak o svatém Jiří.

V samotném městě se nacházelo 60 osedlých, kteří měli následující povinnosti:

---

⁶⁶ Bartáčková, Petra, *Postavení měst a městeček na panství Lanškroun a Lanšperk ve světle privilegií udělených Pernštejnů v letech 1506-1588*, Východočeské listy historické 2003-2004, č.21-22, str.309

⁶⁷ K otázce měst a městeček se vyjadřuje např. Vorel, Petr, *Rezidenční vrchnostenská města v Čechách a na Moravě v 15.-17.století*, Pardubice 2001

Jméno osedlého	Daň z domu	Daň z půdy a za roboty	Vejce a slepice	Žito, ječmen, oves	Ostatní platy a dávky
Štiasný	1 g 2½d	11½ g 1d	2 slepice	½ korce 1½ úborku	letního ovsa 3½ věr. 1 čtvr.
Manda Sobková	1g 3d		1 slepice		
Vávra soused	1½g 1d	13½g 2d	2 slepice	3 větele ½ úborku	letního ovsa 1 kor. 3 čtvr.
Vencl	1½g 1d		1 slepice		
Viktorín Šišorýn	5g 2½d	2g 6d	1 slepice	2 úborky	letního ovsa 1 větel
Šimek Kovář	3g 3d	5g 1½d	1 slepice	1 větel 1 úborek	letního ovsa ½ korce
Vavřinec Pičl	2g ½d	10g 5d	1 slepice	1 větel ½ úborku	letního ovsa 1½ věr. 1 čtvr.
Vondra Fousek	2g 5d	3g 6½d	1 slepice	2 úborky	letního ovsa 1 větel
Matěj Krejčí	2g 5d	3g	1 slepice	2 úborky	letního ovsa 1 větel
Jan Radů	4 g	8g 4d	1 slepice	½ korce	letního ovsa 3 větele
Anna Smutková	5g 5d	6g	1 slepice	2 úborky	letního ovsa 1 větel
Mikuláš Mládek	4g	16½g	2 slepice	1 korec ½ větele	letního ovsa 1½ kor. ½věr. 1 čtvr.
Bartoň Helvíků (?)	5g ½d		1 slepice		
Martin Kabeš	3½g 1d	9g	1 slepice	1 větel 2 úborky	hájového ovsa ½ kor. ½ věr.
Vondra Špaček	3g 5d	7g 6d	1 slepice	½ korce	letního ovsa ½ kor. 1 věr.
Matěj Pukalka	2g 6d	4g 3d	1 slepice	1 větel	letního ovsa

				1 úborek	½ korce
Bartoš Povízl	1g 3d	3½g	1 slepice	2 úborky	letního ovsa 1 věrtel
Václav Ryšánek	1g 2½d	10g 5d	1 slepice	1 korec ½ úborku	letního ovsa ½ kor. 1 věr. 1 čtvr.
Urbánek Vystrčil	1g 5d	3g 5d	1 slepice	2½ úborku	letního ovsa 1 věr. 1.čtvr.
Andrlíček	1g 5d	1g 1½d	1 slepice	1 úborek	letního ovsa ½ věrtel
Pavel Dobrý	1g 5d	4g 6d	1 slepice	1 věrtel	letního ovsa 1½ věrtel
Jan Žito	1½g	8g ½d	1 slepice	1 věrtel 1½ úborku	letního ovsa ½ kor. 1 čtvr.
Matouš Poláček	5d		1 slepice		
Pavel Šaurek	5d		6 vajec		
Tůma Řezník	6d	5g 3d	1 slepice	1 věrtel 2 úborky	letního ovsa ½ kor. ½ věr.
Matěj Šišorýnů	½g	2g 6d	1 slepice	2 úborky	letního ovsa 1 věrtel
Petr Vondrů	3d	1k 4g ½d	4 slepice	1½ korce 2½ úborku	letního ovsa 2½ kor. 1 čtvr.
Matouš Neprašů	1g 6d	5½g 1d	1 slepice	1 věrtel 1 úborek	letního ovsa ½ kor.
Jiřík Tříška	5d		1 slepice		
Jan Kalina	5d	2g 2d	1 slepice	2 úborky	letního ovsa 1 věrtel
Mikuláš	1½g 1d	10g 2d	2 slepice	½ korce 2½ úborku	letního ovsa 1 kor. 1 čtvr.
Vavřinec Kříček	1g 1½d	12g	2 slepice	3 věrtel 1 úborek	letního ovsa 1 kor. 1 věr.
Michal Petřů	2g 5d	21g 1½d	3 slepice	5 věrtelů 1 úborek	letního ovsa 2 korce

Matěj Kornoutů	2½g 1d	5g 5d	1 slepice	1 větel ½ úborku	letního ovsa 1½ věř. 1 čtvr.
Jíra Mládků	1g 6½d	3g 3d	1 slepice	2 úborky	letního ovsa 1 větel
Káča vdova	3g 1d	18g ½d	2 slepice	1 korec 1 úborek	letního ovsa 1½ kor. ½ věř.
Jíra Sedláčků	4g 2½d	11½g	2 slepice	½ korce 2 úborky	letního ovsa 1 korec
Vavřinec Smítal	4g 2½d	28½g 2d	3 slepice	1 korec 1½věř. 1čtvr.	letního ovsa 2 kor. ½věř. 1 čtvrce
Martin Kornoutů	5g 1½d	22g 6½d	3 slepice	5 větelů 1 úborek	letního ovsa 2 korce
Mikuláš Klabaček	3½g 3d	2g ½d	1 slepice	1½ čtvrce	letního ovsa 1½ čtvrce
Markéta Mikulášková	2½g 1d	12g 4d	2 slepice	3 větele ½ úborku	letního ovsa 1 kor. ½věř. 1 čtvrce
Johanka Rýška (?)	4g	14g 5d	2 slepice	3 větele 2 úborky	letního ovsa 1 kor. 1½ věř.
Jan Sedláčků	3½g 2d	5g 4d	1 slepice	1 větele 1½ úborku	letního ovsa ½ kor. 1 čtvr.
Andres Vlach	2g 2d		1 slepice		
Tomáš Šplíchal	1g	6g 6d	1 slepice	½ korce	letního ovsa 3 větele
Jiřík Kočvara	5d		2 vejce		
Mikuláš Němec	1g	1g 3d	1 slepice	1 úborek	letního ovsa ½ větele
Martin Kolcha	1g 1d				z lisku (?)2½g
Mikuláš Špačků	3g 1d	11g 1d	2 slepice	3 větele ½ čtvrce	letního ovsa 1 kor. ½ věř. ½ čtvrce
Jan Lazebník	10g		2 vejce		

Albrecht Vlach	4g		4 vejce		
Jíra Michalců	4g	4g 1d	1 slepice	1 věrtel 2 úborky	za pole u vsi Parník 17g 3d
Vavřinec Šlon	2½g		1 slepice		
Mikuláš Horáček	2g 5d	2½g	1 slepice	2 úborky	letního ovsa 1 věrtel
Matouš Pičlů	3g 2½d	6g 6d	1 slepice	1 věrtel 1 úborek	letního ovsa ½ korce
Anka Patočková	2g 6d	8g 5d	1 slepice	½ korce	letního ovsa ½ kor. 1 věr.
Jan Nepeliš	3g 2½d	2g 6½d	1 slepice	2 úborky	letního ovsa 1 věrtel
Jan Paldauš	1g 6d		1 slepice		
Martin Kolář	2g 1d		1 lepice		
Vavřinec Nepraš	4g 5½d	16½g 3d	2 slepice	½ korce 1 věr. 2½ (?)	hájového ovsa 1kor. 1½věr. 1čtvr.

Ihned za výčtem osedlých z města následuje seznam z předměstí České Třebové. Jejich počet je téměř identický s počtem osedlých přímo ve městě – 63. Povinnosti jsou rovněž totožné s městem Česká Třebová.

Jméno osedlého	Daň z domu	Daň z půdy a za roboty	Vejce a slepice	Žito, ječmen, oves	Ostatní platy a dávky
Luboš Pernikář	1g 2½d		6 vajec		
Pavel Znenáhlů	1g 3d	4g 2½d	1 slepice	1 věrtel 1 úborek	letního ovsa ½ korce
Vaněk Karpíšek	5d		6 vajec		
Bartoníček	5d	2½g 1d	1 slepice	2 úborky	letního ovsa 1 věrtel
Havel Hodrů		1g 3d	1 slepice	1 úborek	letního ovsa

					½ věrtele
Manda Erdová	5d		2 vejce		
Urban Duspiva	6d		4 vejce		
Matouš Pelc		5g	1 slepice	1 věrtel 1 úborek	letního ovsa ½ korce
Jan Svrček		1g 3d	4 vejce	1 úborek	letního ovsa ½ věrtele
Jan Trávnícký		2g 5d	1 slepice	2 úborky	letního ovsa 1 věrtel
Bartoň Kršků		2g 6d	6 vejce	2 úborky	letního ovsa 1 věrtel
Tomáš Čížma	3d		2 vejce		
Jan Vohnout	1g 3d		2 vejce		
Jiřík Jiruška		16½g 2d	2 slepice	3 věrtele 2 úborky	letního ovsa 1 kor. 1½ věr.
Matěj Nepelišů			2 vejce		ze zahrady 1d
Havel Mlynář		9d	1 slepice		z mlýna 1g 10d
Jan Trávnícký ⁶⁸		14½g	2 slepice	3 věrtele 1½ úborku	letního ovsa 1kor. 1věr.1 čtvr. z mlýna 11g
Markéta Blažková		8g	1 slepice	½ korce ½ úborku	letního ovsa ½kor.1věr.1 čtvr.
Jíra Čičvárek			2 vejce		z lisku (?) ½g
Jan Rybořů	2½g 2d		4 vejce	1½ úborku	letního ovsa 3 čtvrce
Tomeš			2 vejce		ze zahrady 1g 3d
Jan Vačkář	3d				
Jiřík Prostranka	1g 2d		2 vejce		

⁶⁸ V seznamu se jméno Jana Trávníckého objevuje dvakrát, ovšem vzhledem k rozdílným platům z robot i nestejně výměře polí považuji tyto dvě osoby za odlišné

Jiřík Bakalář	1g	4g	1 slepice	2 úborky	letního ovsa 1 větel
Martin Kubínů		4g 5d	1 slepice	2½ úborku	letního ovsa 1 věr. 1čtvr.
Jan Bílý	1g 1½d		2 vejce		
Jan Čvrlík			4 vejce		z louky 1g
Vaněk Kaltaun	1g 2½d		2 vejce		
Václav Tater	1g 2½d		2 vejce		
Matěj Volků	5g 1d		1 slepice	1 větel	letního ovsa 1½ větele
Havel Šejbal	1g 3g	6½g 2d	1 slepice	1 větel 1 úborek	letního ovsa ½ korce
Jíra Čak	2g 6d		4 vejce		
Hanuš Kolesář	2g		2 vejce		
Jíra Vorlovský	1½g		2 vejce		
Matěj Řeháčků	1g 2½d		2 vejce		
Jiřík Král	½g		2 vejce		
Matouš Knap	1g 3d		2 vejce		
Pavel Kovář	3g				
Jakub Kaucký		5g 6d	1 slepice	1 větel 1 úborek	letního ovsa ½ korce ze mlýna 1k 2g 5d
Urban Šklíba	2g 5d	2g 1d	1 slepice	1 úborek	letního ovsa ½ větele z louky 2½g 2d z hor 1g
Šimon Mlynář	1g 4d	8g 4d	1 slepice	½ korce	letního ovsa ½ kor. 1 věr.
Vaněk Bečák	½g				
Jiřík Vodička	1g 5d		4 vejce		
Jiřík Pičlů	3g	3g	1 slepice	2 úborky	letního ovsa

					1 věrtel
Václav Jirků	½g				
Michal Kroutil		9g 1½d	2 slepice	½ korce 1½ úborku	letního ovsa ½ kor. 1½ věr. 1 čtvrce
Vavruška	1g 3d		2 slepice		
Jíra Kantůrků		14g 4d	2 slepice	½ korce 1 věr. 1 čtvr.	letního ovsa 1 kor. 1 věr.
Matouš Zedník	1g 2½d		2 vejce		
Pavel Panáček	5d		2 vejce		
Mikuláš Šejbalů	2½d		2 vejce		
Martin Spěváčků	6d		2 vejce		
Vaněk Králů	2g		2 vejce		
Daněk Pavelků	2½d		2 vejce		
Vondráček	2½d		2 vejce		
Vaněk Trávníčků	2½d		2 vejce		
Skučková stará	2½d		2 vejce		
Jíra Křiklak	2½d		2 vejce		
Jan Švec	2½d		2 vejce		
Morávek	2½d		2 vejce		
Pavel Polák	2½d		2 vejce		
Viktorín Rambouzek	2½d		2 vejce		
Švenk	2½d				

Jako zvláštní případ je na závěr seznamu uvedena obec Třebovská, dále pak dva osedlí ze vsi Parníku a jeden ze vsi Rybník, kteří vlastní pole přináležející k městu Česká Třebová.

Jméno osedlého	Daň z domu	Daň z půdy a za roboty	Vejce a slepice	Žito, ječmen, oves	Ostatní platy a dávky
obec Třebovská ⁶⁹		2g 6d			
Daniel Holt Rausů (?) z Rybníka		6g 5d		½ korce	letního ovsa 3 věrtele
Martin Hanusů z Parníku		5g 6d		1 věrtel 1 úborek	letního ovsa ½ korce
Martin Michalků z Parníku		4½g		1 věrtel	letního ovsa 1½ věrtele

Celkově tedy město i s předměstím odvádělo z domů, polí a za roboty 30kgč 1g 2½d o svatém Jiří i svatém Havle. Vajec úročních o svatém Jiří 1½kopy 16 kusů, počítáno kopa po 3g. Slepice úročních o svatém Havle 1½kopy 6 kusů, jedna slepice za 9d. Úročního ovsa a ječmene 32 korců 3 věrtele 1 čtvrci, žita 32½ korce 5 čtvrcí. Letního ovsa 49 korců 3 strychy. Veškeré obilí o svatém Havle. Čestní plat o Vánocích činil 2kgč, plecí o Velikonocích 15 kusů po 3g, kravský peníz o svatém Jakubu 3kgč.

4.4. Městečko Ústí nad Orlicí

Téměř stejný počet osedlých jako Česká Třebová s předměstím přiznává i městečko Ústí nad Orlicí. Podle údajů urbáře zde žilo 112 poddaných, jejichž povinnosti byly následující. Plat z domů a úrok z polí o svatém Jiří i svatém Havle. Vejce o svatém Jiří, slepice o svatém Havle. Žito, oves a ječmen taktéž o svatém Havle. Kravský peníz se platil o svatém Jakubu, čestní plat o Vánocích a plat plecný o Velikonocích.

Jméno osedlého	Daň z domu	Daň z půdy a za roboty	Vejce a slepice	Žito, ječmen, oves	Ostatní platy a dávky
Martin Hlaváč	1g		1 slepice		

⁶⁹ Obec Třebovská platí společně za pole, která odkoupila od Michala Kroutila z předměstí

Jan Jehlička	2g		1 slepice		
Anna Němečková	6g		1 slepice		
Martin Matysů	4g	2g 5d	½ slepice 4½ vejce	3 čtvrcce	letního ovsa 1 věrtel z louky 5g
Václav Tobík	6g	2½g	1 slepice		
Michálek	6g		1 slepice		z louky 6g
Jan Vrabc	6½g		1 slepice		z louky 5g
Jan Bednář	1g	1g 1½d	¼ slepice	½věrtel žita, pšenice 1½věrtel ovsa	
Matěj Vrána	1g		1 slepice		
Jíra Hamerník	2½g	2g 4d	1 slepice		
Matěj Lukan	2g		6 vajec		
Václav Kostra	1g		6 vajec		
Barbora vdova	1g		6 vajec		
Václav Hejný	1g 2d		6 vajec		
Jan Beran	1g		2 vejce		
Diviš Brčina	5g	2g 6d	¼ slepice ⁷⁰	2 úborky	
Václav Krajčí	4g	3½g	1 slepice	½ věrtel 1 úborek	letního ovsa ½ korce z louky 1g
Václav Kučera	4g		1 slepice		z louky 3g
Jan Holý	8g	3g 5d	1(2?) slepice	½ věrtel	letního ovsa 1 korec
Kašpar	4g		1 slepice		
Tomáš Lank	2g		6 vajec		
Mikuláš Klída	2g	1d	1(½) slepice	1 věrtel	letního ovsa ½ korce

⁷⁰ Jeden z mnoha dokladů, že naturální dávka byla převáděna na peněžítý plat. Hodnota 1 slepice je v urbáři udána na 9d.

Bartoš Lankl	2g		1 slepice		
Matouš Tomošků	2g		1 slepice		
Jeronym Švec	3½g	4g 2d	1¾ slepice ⁷¹	1 větele ½ čtvrce	letního ovsa 3 větele
Václav Krčmář	2g		1 slepice		
Jiřík Koblasa	2g	2g 6½d	1¾ slepice	½ větele žita, ječmene 1 úborek ovsa	
Jiřík Kutil	4g	2½g 2d	1½ slepice	2 úborky	
Erazým Krupička	4g	4½d	1¼ slepice	1 větel	letního ovsa ½ korce
Káča Nejedlá	4g	5g 1d	1½ slepice	1 větel žita, ovsa ½ korce ječmene	
Jíra Neškudla	8g	14g 4d	3 slepice 15 vajec	3 věr. 2 úbor. žita, ječmene 1½ věr. 2 úbor. ovsa	letního ovsa ½ korce
Jiřík Kreilar	8½g 3d		3 slepice	2 větele 1½ čtvrce	letního ovsa 5 větelů z louky 11g
Martin Putrlír	4g	2g ½d	1¼ slepice	1 větel	letního ovsa ½ korce
Jakub Paycha	8g	8g 2½d	1 slepice	½ korce	letního ovsa 1 korec
Řehoř	8g	5g 4d	1½ slepice	3 čtvrce	letního ovsa

⁷¹ Údaje o počtu odevzdávaných slepic bývají u jednotlivých osedlých rozděleny na dvakrát. Přestože urbář uvádí pouze termín svatohavelský, mohlo jít o dvě časově odlišné splátky. Jinou variantou může být, že část byla odváděna ve skutečné naturální dávce, druhá v peněžní.

			4½ vejce		3 věrtele z louky 2g ½d
Balcar lazebník			4 vejce		z lázní 22½g
Dušek Pašků	2g 2d	2g ½d	1¼ slepice	½ věrtele	
Martin Šilhavý	2g		1 slepice		
Jan Putrle	2g		1 slepice		
Vavřinec Krumlovský	4g		1 slepice		
Jiřík Kratochvíle	2g		1 slepice		
Martin Krezl	2g	2g	1½ slepice	1 věrtel	
Vaněk Tomášků	2g 1d		1 slepice		z louky a zahrady 3½g
Jan Pavlů	2½g		4 vejce		
Brož Soukeník	2g	1g ½d	1½ slepice	2½věr. žita ½věr.ovsa	letního ovsa 1 korec
Jíra Vacelů	2g		1 slepice		
Vaněk Kožišník	8g	3½g 1d	1 slepice		z louky a zahrady 6½g
Jan Písař	8g	1g	1 slepice	½ věrtele	z louky 4½g
Daniel Kožišník	4g	2½g 3d	1 slepice	1½ věrtele žita, ječmene ½ věr. ovsa	
Seravín Fučík	4g		1 slepice		
Jan Michalů „starý dráb“	6g	4g 2d	1 slepice	½ věrtele ječmene	
Jiřík Karásek	1g		2 vejce		
Vaněk Michalů	2g	6g	1 slepice ½ kopy vajec		
Jan Suchánek	4g		1 slepice		
Matouš Urbánek	3g		1 slepice		
Václavek	1g		4 vejce		

Pavel Pinkáček	2g 2d		1 slepice		
Pladmaus	1g 2d		4 vejce		
Vaněk Kubát	1g		1 slepice		
Jakub Melichar		10½g 2d	1 slepice		letního ovsa 4 korce
Barbora Petrová		10d	1 slepice	1 čtvrce žita	z louky 2½g
Václav Fikar	1g	5g 2½d	2 slepice 15 vajec	1½ větele	letního ovsa ½ korce
Kateřina Vondrová		1g 3d	4 vejce		
Bartoň Luhý	½g		4 vejce		
Lukášek Dohnal	2½g		4 vejce		
Vondřej Stejskal	2½g		1 slepice		
Michal Štrikrle	2g	1g 3d	1½slepice	3 čtvrce	
Macek Starý	1g		1 slepice		z louky 4½g
Bartoš Svatoš	1g	2g 5d	1½ slepice 4½ vejce	3 čtvrce	letního ovsa 1 větel
Pavel Kožišník	3g	4g 1d	1 slepice		½ slepice z polí ⁷²
Martin Dobroucký	2g	8g 1d	2 slepice	½ korce 1 úborek	
Mareš Strejců		9g ½d	1¼slepice	1 věř. žita 1 věř. 3čtvr. ječmene ½kor. 2úbor. ovsa	letního ovsa 1 větel 1 úborek
Matěj Starlíček	2g		1 slepice		
Matěj Truhlář	1½g	1½g	1¼slepice	½čtvr. Žita 1čtvr. Ječmene ½věř. ovsa	
Václav Čian (?)	1g		4 vejce		

⁷² Opět doklad, že slepice byla užívána spíše jako hodnota peněžní.

Partl	3g		6 vajec		
Jirásková vdova	1g		4 vejce		
Jakub Kostka	1g	1g	1¼slepice	½ věrtele	
Vítek Třebovský	1g		4 vejce		
Jakub Valtruba	3g	1g ½d	1½ slepice	3 čtvrce	
Matěj Sládek	1g		4 vejce		
Jan Masů	1g		4 vejce		
Lukáš Pazdero	1½g	2½g 1d	1½ slepice 4½ vejce	3 čtvrce	letního ovsa 1 věrtel z rybníčku 5d,½vēr.ječmene
Burian Janků	1g		1 slepice		
Martin Pinčkáček	2g		4 vejce		
Jan Pausek	2g		4 vejce		
Šejbal	1g		4 vejce		
Jan Vokáč	1g		1 slepice		
Jan Čahnů	1½g		6 vajec		
Martin Pašků	1g		6 vajec		
Burian	3g	5½g	1 slepice	1 věrtel 1 úborek	
Prokop	2g		1 slepice		
Hadyše	2½g		1 slepice		
Václav Zastoupil	3g		1 slepice		
Cibulka Švec	3g		4 vejce		
Marta vdova	2g		2 vejce		
Blažek Prokopů	2½g		4 vejce		
Jan Škvrků	2g		1 slepice		
Jakub Marků	2½g		1 slepice		
Jan Plaček	3½g		2 vejce		
Jiřík Kučera	3g		1 slepice		z louky 5g
Jan Paral	3g		4 vejce		
Matalka vdova	3½g		1 slepice		

Štěpán	2g 2d		4 vejce		
Jan Dědek	1g		1 slepice		z louky 5d, ½ věrtele ovsa
Vaněk Suchý	1g		4 vejce		
Jan Hlaváček	1g		4 vejce		
Pavel Šifpera	1g		4 vejce		
Jan Šac	1½g		1 slepice		
Václav Škorpil	1½g		1 slepice		
Matouš Petřů	3½g		1 slepice		
Jiřík mlynář		½g	1 slepice		z mlýna 16g 1d z louky 7g

Dále je uvedeno 10 osedlých, kteří drží panská luka a odvádějí z nich stálý plat.

Mikuláš Klída	o svatém Jiří i svatém Havlu 10g
Jíra Neškudla	o svatém Jiří i svatém Havlu 26g
Jiřík Kratochvíle	o svatém Jiří i svatém Havlu 7g
Brož Soukeník	o svatém Jiří i svatém Havlu 7g
Pavel Píknáček	o svatém Jiří i svatém Havlu 5g
Vaněk Kubát	o svatém Jiří i svatém Havlu 5g
Burian Janků	o svatém Jiří i svatém Havlu 7g
Jan Sač	o svatém Jiří a svatém Havlu 6g
Jan Michalů	o svatém Jiří i svatém Havlu 15g
Jan Štancl ze vsi Oldřichovice	o svatém Jiří i svatém Havlu 15g

Plat z luk platí navíc kostelníci (jde o 10g) a dále je uvedena daň ze zádušní louky (zde se jedná o 3½g).

Jako zvláštní položky jsou uvedeny tyto:

- bratří ze sboru z polí 2g, z louky 1g, dále ½ věrtele a 1 úborek žita, ječmene i pšenice
- od cechu soukenického z valchy 4g
- od provazníků 6g
- obec z pastvíska u městečka 5½g
- obec o Vánocích čestní úrok 2 kopy grošů českých

- měšťané o Velikonocích odevzdávají 2 plece nebo po 3g za jednu
- spolu s osedlými z Oldřichovic, Kerhartic a Hylvát platí kravský plat 4g

Závěrečná suma všech dávek a povinností uvádí, že z městečka Ústí nad Orlicí se odvádělo 18 kgč 18g 2½d z domů a polí o svatém Jiří i svatém Havlu. Vajec úročních 3½kopy 24kusů, počítáno kopa po 3g. Slepice úročních 1½kopy 3½kusu, počítáno slepice po 9d. Žita 9 korců, 1 věrtel, ½ úborku, 1 čtvrce. Ječmene 9½ korce, ½ úborku, 1 čtvrce. Ovsu 8½ korce, ½ věrtel, 1 čtvrce. Letního ovsu 13 korce, 3 věrtel, 1 úborek.

4.5. Městečko Jablonné nad Orlicí

U nejmenšího městečka na panství se uvádí 44 osedlých, kteří platí peněžní plat z pozemků a za roboty o svatém Jiří i svatém Havle. Dávky vajec odvádějí o svatém Jiří, slepice o svatém Havle. Žito, oves a ječmen také o svatém Havle. Jako poslední byl poddaným uložen plat kravský o svatém Jakubu.

Jméno osedlého	Daň z domu	Daň z půdy a za roboty	Vejce a slepice	Žito, ječmen, oves	Ostatní platy a dávky
Pavel Doležal		4½g 1d	1½slepice 4 vejce	1 věrtel 1 čtvrce	
Tomáš Švec		5d	1½slepice 4 vejce		
Mikuláš Kohout		4½d	1½slepice 4 vejce		
Forman Řezník		3d	1½slepice 4 vejce		
Jíra Matoušů		6d	1½slepice 4 vejce		
Jan Lekat		1g	1½slepice 4 vejce		
Mikuláš Štiasný			½ slepice 4 vejce		ze zahrady 2½ d

Matouš		1½g 3d	1½slepice 4 vejce		
Eliáš Kovář		5d	1½slepice 4 vejce		
Jakub Písař		5d	1½slepice 4 vejce		
Martin Maryšků		5d	1½slepice 4 vejce		
Martin Kožišník			½ slepice 4 vejce		ze zahrady 2½d
Jiřík Komínek			½ slepice 4 vejce		ze zahrady 3d
Pavel Řezník		5d	1½slepice 4 vejce		
Balcar Pekař		5d	1½slepice 4 vejce		
Jakub Moravec		2g ½d	1½slepice 4 vejce		
Jan Zelinka			½ slepice 4 vejce		ze zahrady 5d
Jíra Přibíl			½ slepice 4 vejce		ze zahrady 2½d
Jan Kabeš		3g 5d	1½slepice 4 vejce		
Matěj Šimek					z mlýnu 2k 22½g
Jan Karásek			½ slepice 4 vejce		ze zahrady 5d
Jíra Kudlatý			½ slepice 4 vejce		ze zahrady 2½d z pily 3g
Jakub Pekař		6d	1½slepice 4 vejce		
Jiřík Ordl		5d	1½slepice		

			4 vejce		
Tomáš Blech			½ slepice 4 vejce		ze zahrady 2½d
Štěpán Tuček		3d	½ slepice 4 vejce		ze zahrady 3d
Jan Duchkú		9d	1½slepice 4 vejce		
Václav Březina			½ slepice 4 vejce		ze zahrady 1g
Mikuláš Voživo (?)			½ slepice 4 vejce		ze zahrady 1g
Vávra Matějkú					ze zahrady 2½g
Zikmund Šejbal		4g 1½d	1½slepice 4 vejce	5 čtvrcí	
Jan Flek		2g 2d	1½slepice 4 vejce		
Petr Mandl		13½g 1d	1½slepice 4 vejce		
Petr Krejčí		8d	1½slepice 4 vejce		
Václav Červinka		5d	1½slepice 4 vejce		
Michal Krejčí		6g 6½d	1½slepice 4 vejce	1 věrtel 1 čtvrce	spolu s Janem a Pavlem Šejbalem dává 1 čtvrci obilí
Petr Vosel		6d	1½slepice 4 vejce		
Jan Pilát		2d	½ slepice 4 vejce		
Vítek Črkú		1g 2½d	½ slepice 4 vejce		
Jan Kolář		1g	½ slepice		

			4 vejce		
Svatoň		1g	½slepice 4 vejce		
Martin Vobživa		9d	½ slepice 4 vejce		
Vojtěch Kovář		1g	½ slepice 4 vejce		
Vondra Kopečný		1g	½ slepice 4 vejce		

Jako zvláštní peněžní plat je uveden tzv.kravský peníz, splácen byl o svatém Jakubu a činil 1 kgč 10g. Celkově městečko Jablonné odvádělo za pole a roboty 5 kgč, 7g a ½d o svatém Jiří i svatém Havlu. Úročních vajec 2½kopy 22 kosů, kopa po 3g. Úročních slepic 44½ kusů, jedna po 9d. Žita, ječmene i ovsu po 1 korci.

4.6. Platy běžné

Jak jsem již uvedl v úvodním stručném seznámení s urbárem, za lanškrounskou i lanšperskou částí jsou uvedeny tzv.platy běžné, které rovněž byly neodmyslitelnou součástí vrchnostenského hospodářství.

Lanškrounská část vykazuje tyto platy běžné:

- ze tří valch soukenických
- za lůj od řezníků lanškrounských
- z prodeje lesů
- od čižebníků (za chytání ptactva)
- ze žetí trávy pro dobytek
- ze stavů tkalcovských
- za lámání mlýnského kamene
- za šenkování piva na lanškrounském předměstí a vsi Bystré
- za kůže utraceného dobytka
- za kůže utraceného dobytka při příjezdu vrchnosti
- za sušení lnu a konopí
- z prken, které zpracují mlynáři na pile

- z prodaného dřeva
- za prodávání rychet
- povinnost rychtářů pečovat o 7 volů
- od jirchářů
- z pronájmu polí v Albrechticích
- z vaření „alaunu a vitrolímu“ v Horním Třešňovci
- od rybářů z řek a potoků
- ze strouhy
- z medových brtí
- z medu
- za trávu ze vsi Rybníka
- z polí u Žichlíčku
- z prodaného obilí
- z panských luk
- z prodeje sena a otavy
- z přebytků lanškrounského dvora
- z mletí v mlýnech
- z rybníků násadních i plodových

Lanšperská část pak udává tyto běžné platy:

- z valch soukenických v České Třebové a Ústí nad Orlicí
- z makových polí u Výprachtic
- z pronajatých panských luk
- z řeky Třebůvky
- z řeky Orlice
- z potoka v České Třebové
- z potůčku u Výprachtic
- z potůčku Orlice u Jablonného
- ze dvora pod Lanšperkem
- z prodeje obilí
- z rybníků výtažních a na tření
- zvláštní peněžitý plat a obilní dávky ze vsi Hylváty

- z medu od včelařů
- z loje od řezníků
- z prodeje lesů
- od čižebníků (za chytání ptactva)
- za lámání mlýnského kamene
- ze stavů tkalcovských
- z pasení dobytka
- z šenkování piva po vsích
- z prodeje rychet
- povinnost rychtářů pečovat o 17 volů

Z uvedených platů je zřejmé, že se jednalo o obecně vyžadované dávky, které byly ojediněle doplněny požadavky, jež se týkaly místní činnosti poddaných nebo pěstování méně běžných rostlinných produktů – příklad vsí Horní Třešňovec a Výprachtice.

4.7. Celkový obraz panství

Podle údajů urbáře je tak na závěr možné sestavit přibližný obraz lanškrounsko-lanšperského panství v roce 1568. Budu v této chvíli vycházet z celkového součtu osedlých a dávek, které připojila Petra Bartáčková ke svému článku o privilegiích Pernštejnů pro toto panství.⁷³

Na části lanškrounské bylo zatíženo dávkami celkem 618 osedlých, část lanšperská vykazovala 992 osedlých. V tuto chvíli je možné určit přibližnou lidnatost velkostatku. Výzkumy z českého prostředí uvádějí průměrnou hodnotu 5,13 až 6,95 osoby na jednu domácnost, tj. na jednoho osedlého.⁷⁴ Vezmeme-li v potaz dolní hranici, na lanškrounské straně by žilo 3 170 osob, na lanšperské 5 089 osob. Celkově tedy 8 259 osob. Pokud bychom brali v úvahu horní koeficient 6,95, vycházelo by na část lanškrounskou 4 295 osob, na část lanšperskou 6 894 osob. Zde by byl celkový součet osob 11 189. Přestože se jedná o celkem značné rozpětí, poskytuje alespoň přibližnou představu o lidnatosti panství. Nejideálnější podle mého názoru se ukazuje střed mezi oběma extrémy, tj. počet přibližně

⁷³ Bartáčková, Petra, *Postavení měst a městeček na panství Lanškroun a Lanšperk ve světle privilegií udělených Pernštejnů v letech 1506-1588*, Východočeské listy historické 2003-2004, č.21-22, str.308-314

Autorka ovšem poskytla pouze celkový součet bez přihlédnutí k jednotlivým lokalitám, o což jsem se pokusil ve své práci já.

⁷⁴ Horský, Jan; Neligová, Markéta, *Rodina našich předků*, Praha 1997, str.26-29

9 700 osob. Poté by bylo možné počet obyvatel sledovaných měst a městeček určit přibližně takto: Lanškroun s předměstím okolo 2 270 osob, Česká Třebová s předměstím okolo 740 osob, Ústí nad Orlicí okolo 670 osob, Jablonné nad Orlicí okolo 260 osob. Na problematický Lanšperk by tak vycházelo okolo 50 osob, ovšem zvláště zde je situace značně nejistá a to vzhledem k již několikrát připomínanému zvláštnímu postavení podhradí.

Poněkud jasnější výsledky nabízí součet platů a dávek. Panství vykazovalo o svatém Jiří dohromady 393½kgč 15g ¼d, o svatém Havle 390½kgč 3½g ¼d. Celkový výnos by pak činil 784kgč 18½g ½d. Z vybírání plecných platů vrchnost získala 11kgč 1½g, z robotních úroků o svatém Jiří 4kgč 13½g, z kravských platů 62kgč 16g 5¼d, z robotních úroků o svatém Havle 5kgč 10½d, z čestných platů 4kgč 21g. Ves Zhoř na lanšperském panství pak odváděla zvláštní plat o svatém Václavu a činil 1kgč 19g 6d.

Nedílnou součástí naturálních dávek byly vejce a slepice. Vajec z celého panství se podle urbáře mělo sejít 8 608 kusů, slepic 1 678½ kusu. Jejich hodnota byla ve všech zápisech určena na 3g za kopy vajec, 9d za jednu slepici.

Na závěr jsem nechal nejdůležitější komoditu a to obilí. Na celém panství největší počet připadal na oves, který byl odváděn v množství 91, 569t. Na druhém místě stálo žito s 37, 978t. Na třetím místě ječmen s 37, 510t.⁷⁵

V tuto chvíli se snad mohu pokusit o celkové zhodnocení výnosnosti panství. Poměrně vysoká lidnatost rozlehlého panství a spíše podhorský ráz krajiny snad způsobily, že poddanské dávky byly relativně nízké a to především peněžní platy. Tento fakt vynikne zejména ve chvíli, když porovnáme hodnoty urbáře lanškrounsko-lanšperského s údaji, které uvádí urbář v sousedním panství litomyšlském roku 1552.⁷⁶ Zde jsou výnosy i přes menší počet osedlých podstatně větší. Můžeme tedy tvrdit, že výnosy z panství se mohly značně lišit i u velmi blízkých lokalit a záleželo tak především na tradičním rozsahu zatížení poddaných v daném místě, které se pravidelně opisovalo do nových urbářů. Tím by se pak dala vysvětlit i nízká frekvence zhotovování tohoto písemného materiálu. O panství s nižším výnosem byl pochopitelně menší zájem, což se mohlo projevit i v cenách při prodeji či

---

⁷⁵ Bartáčková, Petra, *Postavení měst a městeček na panství Lanškroun a Lanšperk ve světle privilegií udělených Pernštejnů v letech 1506-1588*, Východočeské listy historické 2003-2004, č.21-22, str.312

⁷⁶ Křivka, Josef, *Litomyšlský velkostatek za Pernštejnů. Příspěvek k dějinám českého velkostatku v 16.-17.stol.*, Praha 1959, str.74

zástavě. Naproti tomu výhodná poloha panství Lanškroun a Lanšperk na pomezí Čech a Moravy poskytla Pernštejnům v 16.století možnost další expanze do východních Čech, a proto i toto panství se stalo neodmyslitelnou součástí dominia posledních Pernštejnů.

5. Závěr

Ve své práci jsem se snažil o využití urbáře jako materiálu pro popsání osídlení, lidnatosti, výčtu poddanských dávek a povinností, platů stálých i běžných. V textu jsem se také pokusil naznačit přednosti i nevýhody tohoto pramene obecně. Dnešní historiografie se od urbářů a jejich údajů poněkud odklání, zaměřuje se spíše na jejich evidenci a celkový popis. Přesto si myslím, že tento úřední soupis může stále nabízet podněty k různým otázkám. Již samotný fakt, zda se vždy skutečně podařilo vybrat vypsané množství, popřípadě zda mohly následovat určité sankce. Osobně považuji za nejzajímavější samotný praktický akt odevzdávání peněžních i naturálních dávek. Jak probíhalo předávání mnohdy marginálních peněžních částek či až neuvěřitelně přesného objemového množství obilí, zůstává nedořešeno. Mám za to, že zejména při odevzdávání obilí, kdy se užívalo současně několika stejných i nepatrně odlišných měrných jednotek, muselo docházet k nepřesnostem. Celkové sumáře dávek pak nutně musely být zaokrouhleny či zkresleny. Ovšem snad i to bylo součástí úřední praxe vrchnostenských statků. Urbáře by tak mohli posloužit i k tak dnes oblíbené každodennosti, zde konkrétně v oblasti hospodářsko-sociální. Pro sledovaný urbář z roku 1568 navíc hovoří skutečnost, že se jedná o jediný takový pramen pro celé panství lanškrounsko-lanšperské.

SUMMARY

In my work I tried to use the Urbar to describe settlement, population, obligations of subjects, as well as salaries of permanent normal. I also tried to outline advantages and disadvantages of this source in general. Today's historiography deviates from the data Urbar and focuses on their evidence and a general description. Nevertheless, I think that this list may offer suggestions on various issues. Already the fact, whether the required amount was collected, or whether some punishment could follow. Personally, I consider paying dues, either with money or kind to be the most interesting of all. The ways of transmission of small amounts of money and the exact quantity of grain remains unresolved. I assure, that there could be some inaccuracies because of usage of several same or slightly different units of measure. Overall figures had to be rounded or distorted. Perhaps this was the official practice of aristocratic estates. The Urbar could serve to describe the everydayness, here at economic-social zone especially. A fact, that it is the only type of source for the whole manor of Lanškroun and Lanšperk, speaks in favour of the Urbar from 1568.

Pramen :

Urbář z roku 1568 (opis pořízený po roce 1620), SOA Zámorsk, Vs Lanškroun, inv.č.2, kniha č.2 (pův. sign. Dom.,N. 1, SubN. 81)

Literatura:

AL SAHEB, Jan, *Urbář hukvaldského panství z roku 1581*, Frýdek-Místek 2008

BARTÁČKOVÁ, Petra, *Postavení měst a městeček na panství Lanškroun a Lanšperk ve světle privilegií udělených Pernštejně v letech 1506-1588*, Východočeské listy historické 2003-2004, č.21-22, str.291-318

ČECHURA, Jaroslav, *Černínové versus Kysibělští*, Praha 2003

ČECHURA, Jaroslav, *Rožmberský urbář – téma věčně zelené?*, in: Verba in imaginibus. Františku Šmahelovi k 70.narozeninám, eds. Sommer, Petr; Nodl, Martin; Doležalová, Eva, Praha 2004

ČORNEJ, Petr, *Tajemství českých kronik. Cesty ke kořenům husitské tradice*, Praha 1987

DOBRUSKÁ, Jaroslava, *Privilegia poddanských měst na Pernštejnském dominiu. Vztah šlechty k poddanským městům*, diplomová práce FF UK Praha 1980

FRAJDL, Jiří; ZIKMUNDA, Vlastimil, *Listy z dějin východních Čech*, Havlíčkův Brod 1965

GEBAUER, Josef, *Příspěvek k poznání severočeských urbářů*, Praha 1971

GRAUS, František, *Dějiny venkovského lidu v Čechách v době předhusitské I. Dějiny venkovského lidu od 10.stol. do první poloviny 13.stol.*, Praha 1953

GRAUS, František, *Dějiny venkovského lidu v Čechách v době předhusitské II. Dějiny venkovského lidu od poloviny 13.stol. do roku 1419*, Praha 1957

HAUBERTOVÁ, Květoslava; HOFMANN, Gustav; LEŠICKÝ, Ladislav, *Soupis západočeských urbářů. 2.pol.13. století – 1773*, Plzeň 1993

HOFMANN, Gustav, *Metrologická příručka pro Čechy, Moravu a Slezsko do zavedení metrické soustavy*, Plzeň 1984

HONC, Jaroslav, *Cena půdy a výnos velkostatku Lanškroun v letech 1420-1622*, Sborník prací východočeských archivů 3, 1975, str.9-61

JANDERA, Josef; MIKOLECKÝ, Emil, *Česká Třebová 1278-1978*, Česká Třebová 1978

JIRÁSEK, Jiří, *Urbáře jako pramen pro poznání předbělohorské vesnice*, Časopis Matice moravské 79, 1960, str.112-128

KŘIVKA, Josef, *Litomyšlský velkostatek za Pernštejnů. Příspěvek k dějinám českého velkostatku v 16.-17.století*, Praha 1959

- KUBA, Jiří; ŠIMEK, Tomáš; ZAHŘÁDKA, František, *Soupis východočeských urbářů. 2.polovina 13.století – 1776*, Zámorsk 1997
- KUBIŠTA, Karel a kol., *Toulky minulostí Českořebovska I.*, Česká řebová 2000
- MACEK, Josef, *Tábor v husitském revolučním hnutí I.*, Praha 1952
- MAUR, Eduard, *Zamyšlení nad dosavadními výsledky evidence urbářů v České republice*, Sborník archivních prací 54, 2004, č.2, str.721-735
- MÍKA, Alois, *Poddaný lid v Čechách v první polovině 16.století*, Praha 1960
- MUSIL, František, *Hrady, tvrze a zámky okresu Ústí nad Orlicí*, Ústí nad Orlicí 1995
- MUSIL, František, *Osídlování Poorlicka v době předhusitské. Kraj na Tiché Orlici, v povodí řebovky a Moravské Sázavy*, Ústí nad Orlicí 2002
- NOVÝ, Rostislav, *Studie o předhusitských urbářích*, Sborník historický 13, 1965, str.5-64
- NYGRÝN, Jindřich, *Hrad Lanšperk u Ústí nad Orlicí. Stručný přehled dějin hradu a jeho podhradí*, Ústí nad Orlicí 1946
- PETRÁŇ, Josef, *Zemědělská výroba v Čechách v druhé polovině 16.století a počátkem 17.století*, AUC, Phil.et Hist.5, Praha 1963
- PETRÁŇ, Josef, *Poddaný lid v Čechách na prahu třicetileté války*, Praha 1964
- SEDLÁČEK, August, *Hrady, zámky a tvrze Království českého, I.díl Chrudimsko*, Praha 1993
- SEDLÁČEK, August, *Hrady, zámky a tvrze Království českého, II.díl Hradecko*, Praha 1994
- ŠANDERA, Martin, *Zikmundovi věrní na českém severovýchodě. Opočenská strana v husitské revoluci*. České Budějovice 2005
- VAŘEKA, Marek, *Jan z Pernštejna 1561-1597. Hospodářský úpadek Pernštejnů*, České Budějovice 2008
- VOREL, Petr, *Urbář města a panství Heřmanův Městec z roku 1572*, Východočeský sborník historický 2, 1992, str.238-274
- VOREL, Petr, *Páni z Pernštejna (Českomoravský rod v zrcadle staletí)*, Pardubice 1993
- VOREL, Petr (red.), *Pernštejnové v českých dějinách (Sborník příspěvků z konference konané v Pardubicích 8.-9.zář 1993)*, Pardubice 1995
- VOREL, Petr, *Páni z Pernštejna. Vzestup a pád rodu zubří hlavy v dějinách Čech a Moravy*, Praha 1999
- VOREL, Petr, *Rezidenční vrchnostenská města v Čechách a na Moravě v 15.-17.století*, Pardubice 2001